

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ
ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

ПОЛИЦИЈСКА ОВЛАШЋЕЊА У КОНТРОЛИ САОБРАЋАЈА
НА ПУТЕВИМА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ
(Мастер рад)

Ментор:

Проф. др Милош Прица

Студент:

Александра Стошић, М013-24-УП

Ниш, 2026.

САДРЖАЈ

УВОД	1
1. ПОЛИЦИЈСКО ОВЛАШЋЕЊЕ – ПОЈАМ И ТЕОРИЈСКО УТЕМЕЉЕЊЕ	5
1.1. Анатомија полицијског овлашћења	7
1.2. Општа правна обележја полицијских овлашћења	10
2. ПРАВНИ РЕЖИМ ПОЛИЦИЈЕ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ	12
3. ПОЛИЦИЈСКА ОВЛАШЋЕЊА У ОБЛАСТИ САОБРАЋАЈА	18
3.1. Овлашћења саобраћајне полиције	18
3.2. Врсте полицијских овлашћења	21
3.2.1 Упозорење и наређење	22
3.2.2 Привремено одузимање предмета и вођење евиденције.....	24
3.2.3 Заушћвање и прегледање лица, предмета и саобраћајних средстава	26
3.2.4 Обезбеђење и преглед места догађаја и поступање у случају саобраћајних прекршаја	28
3.2.5 Утврђивање присуства алкохола и психоактивних супстанци	31
3.2.6 Снимање на јавним местима	33
4. УПОРЕДНОПРАВНИ АСПЕКТ	36
4.1. Правни модели полицијских овлашћења у земљама Европске уније.....	37
4.2. Полицијска овлашћења у систему англосаксонског права.....	45
4.3. Упоредна анализа стандарда законитости, пропорционалности и заштите људских права	49
4.4. Усклађеност домаћег система са европским стандардима и праксом Европског суда за људска права.....	51
5. ИЗАЗОВИ И ПЕРСПЕКТИВЕ УНАПРЕЂЕЊА СИСТЕМА ПОЛИЦИЈСКИХ ОВЛАШЋЕЊА У САОБРАЋАЈУ	54
5.1. Нормативни и институционални изазови у примени закона.....	55
5.2. Етички стандарди и професионална одговорност полицијских службеника	57
5.3. Технолошка модернизација и дигитализација контроле саобраћаја	60
5.4. Обука кадрова и међусекторска сарадња као предуслов ефикасности	63
5.5. Предлози за унапређење законодавног и практичног оквира	66
ЗАКЉУЧАК	70
САЖЕТАК	73
ABSTRACT	Error! Bookmark not defined.
ЛИТЕРАТУРА	75
БИОГРАФИЈА АУТОРА	77

УВОД

Полицијска овлашћења у контроли саобраћаја на путевима представљају један од најзначајнијих сегмената укупног система јавне безбедности и функционисања правне државе. Њихова улога у савременом друштву превазилази оквир пуке контроле поштовања прописа — она постају инструмент превенције, едукације, заштите живота и имовине грађана, као и средство одржавања поверења у институције државе. С обзиром на интензиван развој саобраћаја, повећан број моторних возила и све сложеније облике саобраћајних кретања, питање ефикасности, законитости и оправданости полицијских овлашћења у овој области постаје од прворазредног значаја. Полиција, као орган државне управе, представља институционални носилац монопола државе на употребу принуде у оквиру уставом и законом прописаних граница. У контексту саобраћаја, тај монопол се испољава кроз овлашћења полицијских службеника да зауставе возило, изврше контролу идентитета, преглед лица и предмета, утврде присуство алкохола или психоактивних супстанци, привремено одузму предмете, издају наређења, али и употребе средства принуде када је то нужно и законито. Свака од ових радњи представља директан контакт државе са појединцем, те се њихова примена мора темељити на јасним правним стандардима, уз поштовање принципа законитости, пропорционалности, хуманости и заштите људског достојанства. Правна и практична анализа полицијских овлашћења у контроли саобраћаја посебно је значајна из неколико разлога. Прво, ова овлашћења се најчешће примењују у непосредном контакту полицијских службеника и грађана, па су стога највише изложена ризику од прекорачења и злоупотребе. Друго, безбедност саобраћаја услов је стабилности јавног поретка и функционисања друштва, те сваки пропуст у спровођењу контроле може имати озбиљне последице по живот, здравље и имовину грађана. Треће, динамика технолошког развоја (аутоматизовани системи надзора, видео-аналитика, дигитална евиденција прекршаја) захтева константно преиспитивање важећих прописа и етичких стандарда полицијског поступања. Актуелност теме огледа се и у чињеници да су питања законитости и сразмерности полицијског деловања у саобраћају све чешће предмет научних анализа, јавних дебата и судске праксе, како у домаћем правном систему, тако и у упоредноправним оквирима. Европски стандарди, утемељени у пракси Европског суда за људска права, наглашавају неопходност равнотеже између јавног интереса за безбедност и заштите приватности појединца, што директно утиче на дефинисање и примену полицијских овлашћења. Стога, проучавање

њихове правне природе, обима и граница представља не само научни, већ и практични допринос унапређењу система јавне безбедности у Републици Србији. Ова тема, дакле, има за циљ да на научно утемељен начин осветли нормативне, институционалне и практичне аспекте полицијских овлашћења у контроли саобраћаја, као и да укаже на изазове и могућности њиховог усаглашавања са савременим правним и етичким стандардима. Истраживање ће омогућити разумевање како се законски оквир и свакодневна пракса међусобно прожимају у процесу обезбеђења безбедности на путевима, и у којој мери тај однос одражава принципе владавине права и заштите људских права у модерном друштву.

Предмет овог мастер рада јесте свеобухватна анализа полицијских овлашћења у контроли саобраћаја на путевима, са посебним освртом на њихов правни карактер, нормативно утемељење, практичну примену и значај за очување јавне безбедности у Републици Србији. Истраживање ће бити усмерено на сагледавање полицијских овлашћења као специфичног облика јавноправне надлежности, којом држава кроз институцију полиције остварује своју функцију заштите живота, имовине и јавног поретка, али и на анализу граница те власти у светлу уставом загарантованих права и слобода грађана. У оквиру овог рада биће обрађена правна природа и теоријска основа полицијских овлашћења, као и њихова суштинска улога у систему управног права и савременом концепту безбедности саобраћаја. Посебна пажња посветиће се анализи Закона о полицији, Закона о безбедности саобраћаја на путевима, као и пратећих подзаконских аката који ближе дефинишу овлашћења и поступке саобраћајне полиције. У том контексту, предмет истраживања обухватаће и практичне аспекте примене овлашћења, као што су: заустављање и преглед возила, провера идентитета, привремено одузимање предмета, утврђивање присуства алкохола и психоактивних супстанци, снимање на јавним местима и поступање на месту саобраћајног догађаја. Полицијска овлашћења у области саобраћаја представљају најфреквентнији облик непосредног контакта између полиције и грађана, што овај сегмент чини посебно значајним за истраживање. У таквим ситуацијама, у којима државна власт делује према појединцу, поставља се питање мере и граница полицијске интервенције, односно у којој мери су конкретне радње полицијских службеника усаглашене са принципима законитости, сразмерности, нужности и хуманости. Управо тај однос између правне норме и њене практичне примене чини суштину овог истраживања. Осим нормативног и практичног аспекта, предмет рада обухватиће и

упоредноправну анализу, ради сагледавања како су полицијска овлашћења у области саобраћаја уређена у другим европским државама и колико су модели њихове примене усклађени са стандардима Европске уније и праксом Европског суда за људска права. Такво поређење омогућиће да се идентификују примери добре праксе који би могли бити применљиви у домаћем систему, као и да се укаже на потенцијалне правне и институционалне празнине у српском законодавству.

Значај овог рада произилази из чињенице да полицијска овлашћења у контроли саобраћаја представљају један од највидљивијих и најчешћих облика деловања државне власти према грађанима. Управо кроз овај сегмент полицијског рада грађани најнепосредније остварују контакт са органима јавне безбедности, што ову област чини не само правно релевантном, већ и друштвено осетљивом. Зато је проучавање њихове правне природе, начина примене и граница посебно важно за очување владавине права, заштиту људских права и слобода, као и за јачање поверења јавности у институције система безбедности. Саобраћајна безбедност је један од темељних предуслова функционисања савременог друштва, јер утиче на економску стабилност, друштвену сигурност и квалитет живота грађана. Међутим, са порастом броја моторних возила, интензивнијим кретањем људи и добара, као и појавом нових технологија у области транспорта, јављају се и сложенији ризици и изазови за органе реда. У таквим условима, улога саобраћајне полиције постаје кључна, јер она представља прву линију одбране од угрожавања јавне безбедности. Њена овлашћења морају бити јасно дефинисана, законски утемељена и контролисана, како би се обезбедила њихова ефикасна, правична и пропорционална примена. Значај рада огледа се и у настојању да се пружи научно заснована анализа актуелног правног оквира који уређује полицијска овлашћења у Републици Србији, као и да се утврди у којој мери тај оквир одговара савременим стандардима Европске уније и пракси Европског суда за људска права. На тај начин рад доприноси не само теоријском разумевању полицијских овлашћења, већ и њиховом практичном унапређењу, кроз идентификацију изазова, недостатака и могућих решења у систему спровођења закона. Основни циљ рада јесте да се кроз теоријску, нормативну и практичну анализу утврди правни, институционални и функционални значај полицијских овлашћења у контроли саобраћаја, као и њихова улога у обезбеђењу безбедности саобраћаја, превенцији прекршаја и заштити грађана. Рад настоји да покаже како правилна и законита примена овлашћења утиче на ефикасност саобраћајне контроле, али и на поштовање људских права, интегритет

полицијског поступања и легитимитет државне власти. Посебан циљ је и да се укаже на потребу континуираног унапређења нормативног и институционалног оквира полицијског рада у Србији, кроз усаглашавање са европским правним тековинама, увођење савремених технолошких решења у систему надзора, као и унапређење обуке и етичких стандарда полицијских службеника. На тај начин рад тежи да допринесе изградњи ефикаснијег, транспарентнијег и хуманијег система контроле саобраћаја, који ће уједно штитити јавни интерес и права сваког појединца. Сумирано, значај и циљ овог истраживања огледају се у настојању да се полицијска овлашћења у контроли саобраћаја сагледају као кључни инструмент јавне управе и демократске државе, чији је основни задатак да обезбеди равнотежу између јавне безбедности и индивидуалне слободе, као и да се укаже на правце њиховог даљег развоја у складу са потребама савременог друштва.

Основне хипотезе овог мастер рада полазе од претпоставке да су полицијска овлашћења у контроли саобраћаја на путевима нужан и легитиман инструмент државне власти који, када се примењује у складу са законом и етичким стандардима, доприноси повећању безбедности саобраћаја и заштити грађана, док њихова неуједначена или прекомерна примена може довести до нарушавања људских права и слабљења поверења у институције. Полази се од идеје да постоји позитивна веза између степена правне уређености и транспарентности полицијских овлашћења и ефикасности система безбедности саобраћаја, као и да је унапређење законске регулативе, едукације службеника и примене савремених технолошких решења предуслов за успостављање оптималне равнотеже између јавног интереса и заштите појединачних права. Методолошки оквир рада заснива се на комбинацији нормативно-правне, догматско-аналитичке и упоредноправне методе, уз примену историјског и логичког метода у анализи развоја полицијских овлашћења и њиховог уставног положаја. Поред тога, користи се и емпиријски приступ кроз анализу релевантних прописа, подзаконских аката и праксе саобраћајне полиције, како би се утврдило у којој мери постојећа решења одговарају савременим захтевима владавине права и европским стандардима полицијског поступања.

1. ПОЛИЦИЈСКО ОВЛАШЋЕЊЕ – ПОЈАМ И ТЕОРИЈСКО УТЕМЕЉЕЊЕ

Полицијско овлашћење представља један од основних и најсложенијих појмова у систему јавне управе и безбедности. Иако се у свакодневном говору овај израз често употребљава, његово прецизно одређење није једноставно и може изазвати бројне недоумице. Грађани у пракси најчешће имају општу представу о томе шта полицијски службеници смеју или не смеју да раде, док сами припадници полиције знају која су њихова овлашћења и границе поступања. Ипак, суштинско питање — шта заправо чини садржину и правну природу полицијског овлашћења — остаје теоријски сложено и предмет је различитих тумачења у правној науци.

Историјски гледано, идеја о полицијском овлашћењу има дубоке корене који сеже још до римског права. Још су Стари Римљани поставили темеље схватању да појединачни интерес мора бити подређен општем добру и јавном интересу. Римске правне максиме *sic utere tuo ut alienum non laedas* („користи своје тако да не повредиш друге“) и *salus populi suprema lex esto* („добробит народа нека буде највиши закон“) представљају почетке идеје о ограничењу индивидуалних права ради заштите заједнице. Из тих начела проистекло је схватање да држава, ради општег добра, има право да ограничи понашање појединаца и предузима мере за заштиту јавног поретка и безбедности. Тиме су постављени темељи каснијег концепта полицијског овлашћења као правног инструмента државне власти.

Даљи развој овог појма може се пратити кроз енглеску и европску континенталну правну традицију, где су се идеје о јавном интересу и државној контроли понашале кроз обичајно и позитивно право. Међутим, савремено схватање појма полицијског овлашћења своју коначну форму добија током XIX века у уставноправној пракси Сједињених Америчких Држава. Управо је у америчком правном систему појам „*police power*“ уведен како би се означила власт државе да регулише и ограничава понашање појединаца ради заштите јавног здравља, морала, мира, реда и безбедности. Израз се временом проширио и у европску правну праксу, где је прихваћен као ознака за правна овлашћења која полиција има у оквиру својих надлежности, како би у име државе спроводила прописе и штитила јавни интерес.¹

¹Д. Стевандић, Полицијско овлашћење: прилог теоријскоправном одређењу појма, *Безбедност*, 2/2022, стр. 119-144.

У језичком и термиолошком смислу, синтагма „полицијско овлашћење“ састоји се од именице „овлашћење“ и придева „полицијско“. Именица „овлашћење“ представља централни део израза и у основи означава право, могућност или дозволу за одређено поступање. У правној терминологији, она означава правом признату моћ деловања, односно могућност субјекта да, у складу са законом, предузима одређене радње ради остваривања свог или туђег права. Етимолошки посматрано, ова реч потиче од латинског појма *auctoritas*, који у себи садржи више значења као што су власт, утицај, заповест, одлука и достојанство. Тиме се указује да овлашћење у правном смислу увек подразумева одређену меру моћи која је ограничена правним поретком и усмерена на легитимне циљеве.²

Правна теорија разликује овлашћења по томе да ли се врше у сопственом или у туђем интересу. Ако се овлашћење врши ради заштите сопственог интереса, оно се сматра субјективним правом, док се овлашћење које се врши у интересу других сматра надлежношћу.³ У том смислу, полицијско овлашћење не спада у област приватних права, већ у домен јавноправних надлежности. Оно представља инструмент јавне власти којим се држава, преко полиције као свог органа, стара о заштити јавног реда, безбедности грађана и поштовању закона. Полицијски службеник не поступа у своје име, већ као носилац надлежности која му је поверена законом, и стога је дужан да своја овлашћења користи рационално, законито и у интересу јавности.

Придев „полицијско“ потиче од латинске речи *politia*, која је настала из грчког појма *polis* (град, држава) и *politeia* (државно уређење, управљање државом). У античком контексту овај појам је означавао уређен државни поредак и управљање јавним пословима. Са развојем модерне државе, његово значење је постепено сузавано и усмерено ка означавању једног од огранака државне власти задуженог за одржавање јавног реда, мира и безбедности. У савременом правном систему, полиција се схвата као државни орган који својим овлашћењима непосредно спроводи закон и чува друштвени поредак.

Комбиновањем ова два појма — „полицијско“ и „овлашћење“ — добија се синтагма која у најширем смислу означава правно утврђену моћ државе, делегирану полицијским службеницима ради извршавања њихових послова и задатака. Полицијско

²С. Милетић, С. Југовић, *Право унутрашњих послова*, Београд, 2016, стр. 200-201.

³Д. Васиљевић, *Законитост управе и дискрециона оцена*. Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2012.

овлашћење је, дакле, облик јавноправне надлежности којом се полицији омогућава да у име државе предузима радње ради заштите закона, јавног реда и безбедности грађана. Иако се његов садржај може разликовати у појединим правним системима, суштина му је универзална: полицијско овлашћење представља легитиман инструмент државне власти којим се ограничавају појединачна права у мери у којој је то нужно ради заштите општег добра.

1.1. Анатомија полицијског овлашћења

Посматрано из правног угла, полицијско овлашћење се може разумети као посебна врста правне норме и њене практичне примене. Та норма има јавноправни карактер, јер уређује однос између државе и грађана у којем је грађанин у подређеном положају у односу на државну власт. У таквом односу постоји правна неједнакост, пошто држава наступа као субјект који има надређену вољу и може обезбедити спровођење својих одлука, укључујући и примену принуде ако је то неопходно. Полицијско овлашћење је, истовремено, општа правна норма јер се односи на неодређен број лица која се могу наћи у истој ситуацији, а не на конкретно, појединачно лице. Оно је уједно и условна правна норма, што значи да се не може применити док се не стекну околности које закон предвиђа као нужне за њену употребу. Тако се, на пример, провера идентитета лица може извршити само у ситуацијама када закон предвиђа да постоје разлози за такву контролу — као што је затеченост лица на месту извршења кривичног дела или прекршаја.

Свака правна норма, па и она која прописује полицијско овлашћење, састоји се од диспозиције и санкције. У овом случају диспозиција је по својој природи наређујућа, јер држава као адресант нормије упућује овлашћеном полицијском службенику као адресату јасну заповест да изврши одређену радњу, односно да предузме конкретну активност у складу са законом. У неким случајевима диспозиција може имати релативно одређен карактер, што значи да службеник има извесну слободу у одлучивању како ће поступити у конкретној ситуацији. Та дискрециона оцена, међутим, није неограничена – увек мора бити вођена јавним интересом и усклађена са законом. Ако полицијски службеник не поступи у складу са правном нормом и

прекорачи своје овлашћење, његово понашање може довести до примене различитих врста санкција, од дисциплинске до кривичне или материјалне одговорности.⁴

Полицијско овлашћење има двојаку природу – статичку и динамичку.⁵ Његов статички део представља саму правну норму, док динамички део обухвата њену реализацију у стварном животу, односно практично поступање полицијског службеника. Применом норме она се „оживљава“ кроз радњу овлашћеног лица, које конкретним деловањем спроводи правну вољу државе. Та радња је увек активна, јер се полицијско овлашћење не може испољити нечињењем, већ искључиво деловањем — било вербалним, било физичким, или комбинацијом оба облика. Уколико је потребно, полицијски службеник може употребити и дозвољена средства принуде, али само у оквирима које прописује закон.

Правна дејства полицијске радње зависе од врсте норме која се спроводи — она може бити јавноправна или процесна, па самим тим и последице могу имати јавноправни или процесни карактер. Међутим, сама радња полицијског службеника нема самостална правна дејства, већ производи последице које проистичу из норме коју спроводи. Та последица постоји само ако је радњу предузело лице које је свесно, вољно и урачунљиво поступало у складу са законом.

Суштински, полицијско овлашћење представља могућност законски заштићеног понашања службеног лица у односу на друге субјекте права. Оно подразумева да полицијски службеник има легитимно право да у оквиру своје надлежности активно делује у складу са законом, а свако спречавање таквог поступања сматра се кршењем правног поретка. Полицијско овлашћење стога није само апстрактан правни појам, већ инструмент државне власти који омогућава конкретно и делотворно спровођење закона у свакодневном животу.

Полицијско овлашћење, у свом најширем смислу, представља спој правног овлашћења, друштвене одговорности и моралне обавезе. Његова примена није искључиво правна радња, већ и друштвено релевантан чин који одражава ниво правне културе и поверења у институције. Зато се у савременим демократским друштвима од полицијских службеника очекује не само формално законито, већ и легитимно поступање — поступање које је у складу са духом закона, са принципом хуманости и

⁴Д. Стевандић, Полицијско овлашћење: прилог теоријскоправном одређењу појма, *Безбедност*, 2/2022, стр. 119-144.

⁵Б. Милосављевић, *Наука о полицији*, Полицијска академија, Београд, 1997, стр. 18.

са заштитом људских права као врховним циљем. У том контексту, полицијско овлашћење постаје баланс између јавне власти и индивидуалне слободе, између нужности државне интервенције и ограничења која произилазе из поштовања људског достојанства.

Посебан аспект анализе анатомије полицијског овлашћења односи се на субјективну димензију одговорности полицијског службеника. Примена овлашћења захтева високу свест о његовом домету и границама. Службеник мора разумети да је свака његова радња, ма колико рутинска, уједно и правни акт државе који има непосредне последице по права и слободе грађана. Управо зато се полицијско овлашћење не сме посматрати као средство моћи, већ као дужност која обавезује на законитост, разборитост и професионалност. Само на тај начин оно задржава свој легитимитет и оправдање у демократском правном поретку.

Полицијско овлашћење, као инструмент државне власти, има и функционалну димензију, јер омогућава остваривање јавних политика безбедности, заштите имовине и очувања јавног реда. Али његова суштина није у принуди, већ у превенцији и заштити. Савремена схватања полицијског деловања све више истичу концепт „полиције у служби заједнице“ (*community policing*), који наглашава партнерство полиције и грађана као основу за ефикасно спровођење овлашћења. У том моделу полицијско овлашћење није репресивни инструмент, већ механизам сарадње, комуникације и заједничког решавања безбедносних проблема. Такав приступ повећава поверење јавности, смањује број конфликта и јача легитимитет полиције као јавне службе.

На крају, може се закључити да анатомија полицијског овлашћења обједињује нормативни, функционални и морални аспект државне власти. Оно није само технички инструмент примене закона, већ и средство изражавања начела владавине права. Његова истинска вредност не лежи у могућности принуде, већ у његовој законитој, пропорционалној и хуманој употреби. Кроз правилну примену овлашћења, полиција не само да штити јавни поредак, већ и потврђује своју улогу као чувара права, слободе и безбедности свих грађана.

1.2. Општа правна обележја полицијских овлашћења

Полиција, као државни орган задужен за одржавање јавног реда и безбедности, у свом делокругу послова користи читав низ различитих овлашћења која су законом утврђена. Упркос њиховој разноликости, сва полицијска овлашћења имају заједничке елементе који им дају правни карактер и који омогућавају њихово систематско разумевање. У теорији полицијског права, ови елементи се описују као општа правна обележја полицијских овлашћења, односно као скуп специфичних особина које су заједничке свим облицима овлашћења којима полиција располаже у обављању својих задатака.

Прво и најважније обележје јесте заснованост полицијског овлашћења на закону. Полицијска овлашћења могу бити уређена искључиво законом, и то у складу са уставом, док се не могу установљавати или проширивати актима ниже правне снаге. То значи да је закон, као извор права, основни и обавезујући оквир за сваки вид полицијског деловања. Устав и закон, дакле, представљају меру полицијског овлашћења, а сваки поступак полицијских службеника мора имати законско утемељење. Без таквог основа, полицијска активност би представљала прекорачење надлежности и супротстављала би се принципу законитости као једном од темељних начела правне државе.⁶

Устав Републике Србије из 2006. године⁷ утврђује ограничења која се односе на заштиту људских и мањинских права, као и на принцип једнакости свих грађана пред законом. Према томе, ни полицијска овлашћења не могу бити проширена чак ни законом изван граница које Устав поставља као меру дозвољеног ограничења основних права. Овим уставним гаранцијама обезбеђује се да свака интервенција полиције остане у оквиру легитимног и правно дозвољеног деловања државне власти.

Полицијска овлашћења у Републици Србији уређују се Законом о полицији, као и другим законима који се односе на безбедносне органе и њихово поступање, попут закона који регулишу кривични и прекршајни поступак, борбу против организованог криминала и друге облике угрожавања безбедности. Поред тога, подзаконским актима и унутрашњим актима Министарства унутрашњих послова ближе се прописује начин спровођења појединих полицијских овлашћења, као и поступак који полицијски службеници морају следити пре, током и након њихове примене. Такви акти, који се у

⁶Ибидем.

⁷Устав Републике Србије (Службени гласник Републике Србије бр. 98/2016)

теорији често називају „општим актима струке“ или „правилима професије“, имају значајну улогу у унапређењу законитости и професионализма у раду полиције. Њихова примена доприноси правилности у спровођењу закона и обезбеђује додатну гаранцију процесног положаја лица према којем се овлашћење примењује.

Заснованост полицијских овлашћења на закону подразумева и двојни аспект законитости — формалну и садржинску законитост. Формална законитост захтева да сваки елемент полицијског овлашћења буде јасно и прецизно дефинисан у закону. То обухвата одређивање органа и лица која су овлашћена за примену, јасно дефинисање надлежности и поступка спровођења овлашћења, као и навођење посебних средстава која се могу употребити уколико је то неопходно. На тај начин се спречава свака произвољност у раду полицијских службеника и обезбеђује контрола њиховог деловања. Садржинска законитост, с друге стране, односи се на усаглашеност сврхе и начина примене овлашћења са уставним вредностима, моралним начелима и јавним интересом. Она подразумева да полицијско овлашћење не сме бити употребљено у супротности са основним правима грађана, већ искључиво ради њихове заштите и очувања безбедности друштва.

Из овога произлази да су сва полицијска овлашћења у суштини израз државне власти која делује у правно утемељеним границама. Њихова законска заснованост и уставна ограничења представљају темељ правне сигурности и заштите грађана од могућих злоупотреба. Истовремено, она обезбеђују и легитимитет полицијског рада, јер се свака радња службеног лица може оправдати само ако је предузета у складу са законом и у сврху коју закон предвиђа. На тај начин се успоставља равнотежа између интереса државе да одржи јавни поредак и потребе појединца да ужива у својим уставом загарантованим правима и слободама.

2. ПРАВНИ РЕЖИМ ПОЛИЦИЈЕ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

Надлежности, делокруг, дужности и овлашћења полиције у правном поретку Србије утврђују се кроз систематичну анализу полицијских закона и пратећих подзаконских аката, правилника и прописа који конкретизују њену функцију и улогу. Као кључни извори истичу се Закон о полицији и Правилник о полицијским овлашћењима⁸, будући да они разрађују унутрашње послове, структуру, овлашћења и надлежности Министарства унутрашњих послова, одређују полицијске послове и уређују друга питања битна за рад полиције. На самом почетку, у члану 1 Закона, одређује се да се тим актом ближе уређују унутрашњи послови и организација МУП-а, као и послови и надлежности полиције. Дефиниција полиције дата је чланом 3 ЗОП-а:⁹ полиција је организован облик вршења законом уређених послова који обављају полицијски службеници ради заштите и унапређења безбедности грађана и имовине, уз поштовање уставом зајемчених права и слобода и других вредности демократског друштва, са могућношћу употребе средстава принуде у складу са Уставом и законом. Из оваквог одређења произлази да је полиција организациони сегмент Министарства чија је сврха заштита грађана и њихове имовине у оквирима уставних начела, при чему Закон изричито предвиђа да се средства принуде смеју примењивати само под уставним и законским условима.

Организационо уређење, надлежности и овлашћења, као и правила рада полиције, концентрисани су у Глави IV Закона, под насловом „Организација и надлежност полиције“, где се утврђују начела, правила организације и режим деловања. Према члану 22 став 1, ради обављања полицијских и других унутрашњих послова образује се Дирекција полиције. У њеном саставу, у седишту, делују управе, центри, јединице и посебне или специјалне јединице, а ван седишта се образују Полицијска управа за град Београд, подручне полицијске управе и полицијске станице.¹⁰ У оквиру истог члана, у ставу 3, као посебна специјална јединица издваја се Специјална антитерористичка јединица. Реч је о високо специјализованој формацији у оквиру Дирекције полиције, технички опремљеној за најсложеније задатке заштите безбедности државе и грађана, чији почеци датирају из 1978. године под првобитним називом Јединица милиције за специјална дејства. Њена основна мисија обухвата тактичку борбу против тероризма, поступање у талачким кризама, интервенције у

⁸Правилник о полицијским овлашћењима, Службени гласник РС, бр. 41/2019 и 93/2022

⁹Закон о полицији, Службени гласник Републике Србије, бр. 6/2016, 24/2018 и 87/2018.

¹⁰Ибидем.

ваздухопловним инцидентима, деловање у случајевима барикадирања и оружаног отпора, као и лишавање слободе припадника организованих криминалних група у сарадњи са другим организационим јединицама МУП-а, уз обезбеђење личности и објеката процењених као безбедносно угрожених. Поред ње, као посебне јединице полиције наводе се Жандармерија, Хеликоптерска јединица, Јединица за заштиту и Јединица за обезбеђење одређених личности и објеката, а у оквиру Полицијске управе за град Београд — Полицијска бригада и Интервентна јединица 92. Закон оставља могућност да се, услед специфичних околности, образују и додатне организационе јединице ради обављања полицијских и других послова у конкретним подручјима. При томе, Влада прописује организацију и делокруг специјалних и посебних јединица, систематизацију, врсте и статус радних места, услове пријема и рада, као и посебну опрему, средства и наоружање, чиме преузима координацију и нормативно уређење тог сегмента.

Члан 23 уређује образовање полицијских управа тако да буду радно и функционално повезане, омогућавајући да сродни послови буду извршавани на локалном, регионалном и централном нивоу. Тај модел подразумева чврсту повезаност организационих јединица унутар сопствених делокруга, како би полицијске функције биле ефикасно спроведене на свим нивоима.¹¹ Надлежности Дирекције полиције, прецизиране у члану 24 ЗОП-а, обухватају израду стратешке процене јавне безбедности и доношење стратешког плана полиције, учешће у кадровском планирању и програмима стручне обуке, усмеравање и усклађивање рада полицијских управа и јединица у седишту, вршење контролно-инструктивних функција, непосредно учешће у сложенијим пословима из делокруга управа, спровођење међународних уговора и оперативне полицијске сарадње, подизање оперативне спремности за стања повећаног ризика и ванредне ситуације, рад на статусним питањима грађана и издавању јавних исправа, као и допринос безбедносно-полицијској и наставно-научној активности.¹² Овај каталог функција показује да Дирекција, као врховни оперативни носилац полицијских послова, управља најсложенијим процесима и обезбеђује вертикалну интеграцију система.

Члан 25 преноси фокус на полицијске управе, које непосредно обављају полицијске и друге унутрашње послове на подручју општине или града свог седишта,

¹¹Ибидем.

¹²<https://www.mup.gov.rs/wps/portal/sr/direkcija-policije/>

израђују оперативну процену јавне безбедности у складу са стратешким актима Дирекције, доносе сопствени оперативни план, координирају рад полицијских станица и испостава, врше контролно-инструктивне функције према својим организационим јединицама, по потреби непосредно учествују у извршавању послова из делокруга станица, предузимају мере обезбеђења лица и објеката, обезбеђују редовно и хитно информисање Дирекције о догађајима на свом подручју и подносе годишњи извештај локалној самоуправи о раду и стању безбедности, уз извршавање и других послова утврђених прописима. Из овога је јасно да полицијске управе обављају оперативно-координативну улогу, преносећи стратешке задатке у тактичке и оперативне планове, те одговарају за њихову реализацију према Дирекцији.

Послови полицијских станица, уређени чланом 26, почивају на непосредном вршењу полицијских и унутрашњих послова у оквиру надлежне општине, на развијању локалне сарадње и редовном извештавању надлежних органа локалне самоуправе о раду и безбедносној ситуацији. Сврха полицијских послова, како је утврђено Главом V Закона, јесте обезбеђивање заштите, безбедности, права и слобода сваком појединцу према закону и Уставу. У истој глави прописана су и начела и стандарди полицијских послова (чл. 32–33), полицијски обавештајни модел (чл. 34), комуникација (чл. 34а), као и послови заштите права грађана и обезбеђење правне помоћи (чл. 35). Положај, обавезе и права полицијских службеника при вршењу послова, укључујући униформу, оружје, амблем и легитимацију, дужности у и ван радног времена, као и етичка правила и кодекс, разрађени су члановима 35–46.

Као основне врсте полицијских послова, члан 30 Закона набраја превенцију криминала и унапређење безбедности у заједници, откривање и расветљавање кривичних дела уз обезбеђивање доказа и форензичку анализу, поступање по прекршајима и привредним преступима, откривање и хапшење учинилаца и привођење надлежним органима, одржавање јавног реда и мира и спречавање насиља на спортским приредбама, регулисање и надзор саобраћаја на путевима, обезбеђење јавних скупова, личности, објеката и простора, безбедносну заштиту одређених личности и објеката, контролу државне границе и послове у вези са кретањем и боравком странаца, азилом, прекограничним криминалом, ирегуларним миграцијама и реадмисијом, извршавање послова из области оружја, приватног обезбеђења и детективске делатности, безбедносну заштиту самог Министарства, као и све друге послове и задатке утврђене законом и подзаконским актима донетим на основу

законског овлашћења. Ова систематизација открива ширину полицијске делатности, која обухвата превентивне, оперативне и репресивне функције, уз снажан форензички и управни сегмент.

Поред тога, члан 47 став 2 набраја мере и радње којима полиција располаже приликом вршења послова, укључујући заштиту оштећених и других лица, заштиту идентитета, полицијско опажање и опсервирање, посебне мере за обезбеђење јавног реда, снимање на јавним местима, пружање полицијске помоћи у извршењима и вансудским поступцима, полиграфско испитивање, пријем пријава о кривичним делима и прекршајима, трагање за лицима и предметима, циљану потрагу, мере за отклањање непосредне опасности, криминалистичко-форензичку регистрацију и узорковање уз вештачења и анализе, као и јавно расписивање награде.¹³ Оваква регулатива показује да законодавац истовремено штити јавну безбедност и поставља јасне процесне и материјалне оквири, чиме обезбеђује законитост, контролу и правну сигурност у сваком кораку полицијског поступања.

Поред нормативног уређења и институционалне структуре, правни режим полиције у Републици Србији почива и на уставноправним начелима која дефинишу њен положај у систему државне власти. Устав Републике Србије утврђује да је заштита безбедности грађана и имовине једна од основних функција државе, коју у делу унутрашњих послова остварује Министарство унутрашњих послова. Полиција, као саставни орган извршне власти, делује у оквиру Министарства, али подлеже контроли и одговорности другим гранама власти, што обезбеђује равнотежу и спречава злоупотребу овлашћења. Уставна начела јавности, одговорности и законитости манифестују се кроз обавезу полицијских службеника да поступају само на основу закона, уз поштовање достојанства, слободе и права сваког појединца. Тако се, кроз правни оквир и уставни надзор, обезбеђује владавина права као темељни постулат демократског система.

Развој полицијског система у Србији пратио је шири процес институционалне трансформације државе. Од некадашњег модела „народне милиције“, карактеристичног за период социјалистичког управљања, полиција је постепено прерасла у професионализовану и деполитизовану службу у служби грађана. Кључна прекретница у том процесу била је доношење Закона о полицији 2005. године, којим су

¹³Ибидем.

први пут афирмисани принципи јавности, транспарентности и демократске контроле. Нови Закон о полицији из 2016. године, са изменама из 2023. године, додатно је учврстио институционалне гаранције заштите људских права, професионалне одговорности и независности у раду полицијских службеника. Оваква еволуција показује усмереност Републике Србије ка стандардима европских полицијских система који почивају на концепту „полиције у служби заједнице“, чија је сврха изградња поверења и партнерства између грађана и државних органа.

Контрола законитости рада полиције представља један од најважнијих елемената правног режима. Она се спроводи кроз више нивоа и различите облике надзора — интерни, парламентарни, тужилачки и судски. Унутрашњу контролу врши Сектор унутрашње контроле Министарства унутрашњих послова, који има задатак да испитује притужбе грађана, надзире законитост полицијских интервенција и предузима дисциплинске мере у случају прекорачења овлашћења. Спољни надзор обезбеђује Народна скупштина, преко Одбора за одбрану и унутрашње послове, који врши парламентарни надзор над радом Министарства и спровођењем безбедносне политике. Посебно важну улогу има јавно тужилаштво, које контролише законитост поступања полиције у предистражном и истражном поступку, као и судови који одлучују о правним средствима грађана у случају повреде њихових права. Овим системом контрола обезбеђује се не само законитост, већ и транспарентност и поверење јавности у полицијски рад као инструмент демократске власти.

Полицијски службеници у обављању својих послова дужни су да поступају у складу са законом, етичким стандардима и професионалним правилима. Кодекс полицијске етике, као обавезујући интерни акт Министарства, прописује основна правила понашања полицијских службеника у свакодневном раду и у односима са грађанима. Он инсистира на поштовању законитости, непристрасности, хуманости, интегритету и забрани злоупотребе положаја. Службеник мора поступати професионално, објективно и у складу са принципом сразмерности, водећи рачуна да свако поступање буде оправдано законитим циљем и да не изазива последице веће од нужних. Кодекс има превентивну и васпитну функцију, јер служи као инструмент професионалне социјализације и контроле унутар полицијског система. Његова примена обезбеђује поверење грађана и ствара културу етичке одговорности која је предуслов савременог полицијског рада.

У оквиру савремених реформи јавне управе, полицијски систем Србије у све већој мери интегрише европске стандарде и најбоље праксе. Принципи који проистичу из Европског кодекса полицијске етике (Recommendation Rec(2001)10 Савета Европе), као што су поштовање људских права, сразмерност, законитост, јавна одговорност и професионализам, имплементирани су у домаће прописе и поступке. Систематским увођењем механизма надзора, електронских евиденција и обуке службеника, Србија постепено гради модел полиције који је у складу са европским концептом „policing by consent“ — полиције која делује уз пристанак и поверење јавности, а не искључиво путем принуде. Ипак, изазови остају у области доследне примене ових стандарда, посебно у домену дисциплинске одговорности, јавне транспарентности и јачања спољне контроле над радом полицијских структура.

Посебан значај има питање професионализације и сталне едукације полицијских службеника. Систем обуке, усавршавања и психолошке процене кадрова представља један од основних услова за очување законитости и етичности поступања. Модерни полицијски приступ подразумева комбинацију правне, тактичке, комуникационе и етичке едукације, која омогућава службеницима да одговоре на савремене безбедносне изазове уз пуно поштовање права грађана. У том контексту, развијају се и специјализовани програми за управљање кризним ситуацијама, поступање у мултикултурним срединама и употребу савремених технологија у служби јавне безбедности.

Правни режим полиције у Републици Србији, дакле, представља уравнотежен систем у којем се преплићу елементи државног монопола принуде, демократске контроле и заштите људских права. Полиција, као чувар јавног поретка, мора истовремено бити и гарант уставом зајемчених слобода и сигурности грађана. Њена ефикасност не мери се искључиво резултатима у сузбијању криминала, већ и степеном поверења које грађани имају у институцију која их штити. У том смислу, модернизација полицијског система, јачање етичке културе и континуирано усклађивање са европским правним и институционалним стандардима представљају најзначајније правце даљег развоја правног режима полиције у Србији.

3. ПОЛИЦИЈСКА ОВЛАШЋЕЊА У ОБЛАСТИ САОБРАЋАЈА

3.1. Овлашћења саобраћајне полиције

Управа саобраћајне полиције, као саставни део Дирекције полиције у оквиру Министарства унутрашњих послова Републике Србије, надлежна је за спровођење послова који се односе на безбедност саобраћаја на путевима. Њен основни задатак јесте заштита живота и имовине грађана, као и превенција и контрола саобраћајних прекршаја и несрећа.¹⁴ У свом раду саобраћајна полиција поступа у складу са законом, поштујући Уставом гарантована људска и мањинска права и слободе, као и друге вредности демократског поретка. Иако има овлашћење да примењује средства принуде, та могућност је строго ограничена законом и примењује се само када је то неопходно за остварење законитог циља и заштиту јавне безбедности.

Саобраћајна полиција, дакле, не представља само орган контроле, већ и инструмент државне политике безбедности, чији је задатак да унапређује културу понашања у саобраћају и подиже ниво одговорности свих учесника. Њена овлашћења су разноврсна и обухватају превентивно деловање, надзор, истражне радње и санкционисање, али се сва примењују у складу са строгим правним оквиром и етичким кодексом полицијске професије.

Полицијска овлашћења у области саобраћаја морају бити заснована на одређеним начелима која обезбеђују законитост, професионалност и заштиту људских права. Основна начела полицијског поступања су професионализам, деполитизација, законитост, хуманост, поштовање личности и достојанства, недискриминација, као и начело сразмерности у примени средстава принуде. Ова начела представљају темељ правне државе и одражавају одговорност полиције да поступа у складу са демократским вредностима.

Начело сразмерности има посебан значај у пракси полицијског поступања. Оно налаже да се у примени овлашћења могу користити само оне мере које су неопходне за постизање законитог циља и које не изазивају веће штетне последице од оних које би наступиле ако се овлашћење не би примењивало. Полицијски службеник је обавезан да, у случају употребе средстава принуде, поступа поступно — од најблажих ка тежим средствима — и да увек користи минимум неопходне силе. На тај начин се обезбеђује

¹⁴Ж. Никач, *Концепт полиције у заједници и почетна искуства у Србији*, Београд, 2012, стр. 38.

очување достојанства лица према коме се поступа и спречава прекомерна или неправилна употреба овлашћења.¹⁵

Закон прописује средства принуде која полицијски службеници могу користити, а то су лисице, службена палица, средства за запречавање, службено оружје, хемијска средства и службени пси. Међутим, њихова употреба није ствар слободне процене, већ мора бити у складу са законом, прописаним стандардима и међународним актима који регулишу полицијску делатност. Полицијски службеници су обавезни да у свом раду поштују и међународно признате стандарде поступања, као што су забрана мучења, нечовечног и понижавајућег поступања, обавеза пружања помоћи настрадалим лицима, поштовање кодекса полицијске етике, заштита тајних података и пријављивање сваког облика корупције или незаконитог поступања.

Поред репресивне функције, саобраћајна полиција има и изразиту превентивну и едукативну улогу. Њен рад није усмерен искључиво на санкционисање прекршаја, већ и на подизање свести учесника у саобраћају о важности безбедног понашања. Присуство полиције на терену, сарадња са школама, локалним самоуправама и медијима, као и кампање попут „Пажљивко“, „Вози одговорно“ и других, доприносе формирању безбедносне културе и смањењу броја саобраћајних незгода. Савремена пракса показује да континуирана превенција има дугорочно већи ефекат од чисто репресивног деловања, јер утиче на промену понашања и подстиче добровољно поштовање прописа.

Савремена саобраћајна полиција делује и у условима интензивне технолошке трансформације, што захтева стално прилагођавање начину рада. Примена дигиталних уређаја за мерење брзине, видео-надзора, електронских база података и аутоматизованих система препознавања регистарских таблица представља значајан корак у правцу повећања ефикасности и објективности поступања. Међутим, ова средства захтевају и јасан правни и етички оквир, како би се обезбедила законитост обраде података и заштита приватности грађана. У том смислу, рад саобраћајне полиције мора се усклађивати са европским стандардима дигиталне безбедности и транспарентности, у складу са Општом уредбом о заштити података (GDPR) и препорукама Савета Европе.

¹⁵Ж. Никач, Полиција у заједници, Криминалистичко- полицијска академија, Београд, 2010, 51.

Додатну сложеност у раду саобраћајне полиције чини потреба за континуираном едукацијом и етичким усавршавањем службеника. Полицијски службеник који ради у саобраћају није само извршилац закона, већ и посредник између државне власти и грађана, те је квалитет комуникације често од пресудног значаја за јавно поверење у полицију. Зато је важно да се у оквиру сталних обука, поред техничких знања, развијају и социјалне вештине – стрпљење, самоконтрола, емпатија и култура опхођења. Савремена полицијска служба мора тежити томе да свака интервенција, без обзира на њену природу, буде заснована на професионалности и поштовању људског достојанства.

Саобраћајна полиција се све више суочава са изазовима који захтевају међусекторску сарадњу. Успешно спровођење мера безбедности на путевима зависи не само од полицијске активности, већ и од ангажовања локалних самоуправа, школа, здравствених институција, судова и невладиних организација.¹⁶ Зато је неопходно развијати интегрисане моделе сарадње који ће објединити превенцију, едукацију, контролу и санкционисање у јединствен систем. Овакви модели већ постоје у више европских држава и показали су се као веома ефикасни у смањењу броја незгода и подизању јавне свести о безбедности саобраћаја.

На међународном нивоу, полицијска пракса у области саобраћаја све више се оријентише ка концепту „Vision Zero“, који има за циљ елиминацију смртних исхода у саобраћају. Принципи овог концепта заснивају се на идеји да је сваки губитак живота неприхватљив и да систем безбедности мора бити дизајниран тако да прашта људске грешке. Примена овог приступа у Србији захтева усвајање нових стратегија, бољу анализу података и јачање међуресорне координације између државних органа.

Коначно, савремена саобраћајна полиција мора остати доследна свом етичком и правном позиву – да делује у интересу грађана, а не против њих. Њен легитимитет се не гради само на способности да санкционише, већ и на спремности да помогне, да штити и да промовише правну сигурност као највишу вредност јавне власти. Само полиција која поступа професионално, одговорно и са поштовањем према закону и човеку може уживати трајно поверење грађана и успешно спроводити своју улогу у систему безбедности саобраћаја.

¹⁶К. Липовац, М. Нешић и др., *Полицијска обрада саобраћајних незгода, обезбеђење лица места саобраћајних незгода и вршење увиђаја*, приручник, Београд, 2007, стр. 24.

3.2. Врсте полицијских овлашћења

Према члану 64. Закона о полицији, полицијски службеници у обављању својих послова имају овлашћење да предузимају низ радњи које се могу груписати у неколико основних категорија. Међу њима су упозоравање и издавање наређења, провера идентитета лица и предмета, позивање и довођење лица, задржавање и привремено ограничење слободе кретања, као и прикупљање обавештења и привремено одузимање предмета.¹⁷ Поред тога, полицијска овлашћења обухватају и преглед простора, документације и саобраћајних средстава, обезбеђење и преглед места догађаја, утврђивање присуства алкохола или психоактивних супстанци, снимање на јавним местима и употребу средстава принуде.

Ова овлашћења омогућавају полицијским службеницима да ефикасно делују у различитим ситуацијама, али се свака од наведених мера мора предузимати искључиво у складу са законом и под надзором надлежних органа. Њихова примена захтева висок степен професионалне етике и обуку која ће обезбедити законитост, правичност и очување поверења јавности у рад полиције.

Полицијски службеници могу применити одређено овлашћење само уколико су испуњени сви законом прописани услови. Пре предузимања радње, службеник мора да се увери да постоје правни разлози за њену примену и да је мера неопходна за извршење полицијског задатка. У принципу, полицијска овлашћења се спроводе по наређењу надређеног службеног лица, али у хитним случајевима, када нема времена да се чека наређење, полицијски службеник може поступити самостално, уз обавезу да о томе накнадно обавести претпостављене.

Полиција такође поступа по захтевима и налозима суда, јавног тужиоца или прекршајног суда, у складу са законом који уређује кривични и прекршајни поступак. У сваком случају, лице према коме се примењује полицијско овлашћење има право да буде обавештено о разлозима таквог поступања. Полицијски службеник је дужан да се представи показивањем службене легитимације и значке, осим у изузетним ситуацијама када би то могло угрозити извршење задатка — у ком случају ће се након окончања поступка представити на прописан начин.¹⁸

¹⁷Закон о полицији, Службени гласник Републике Србије, бр. 6/2016, 24/2018 и 87/2018.

¹⁸С. Вуковић, Принципи законитости и легитимности у поступању полиције у превенцији криминалитета. *Безбедност*, 2009, 51(1-2): 179-192.

Посебна пажња посвећује се поступању према малолетним лицима. Полицијски службеници који примењују овлашћења према малолетницима морају водити рачуна о заштити њиховог достојанства, приватности и психолошких особина личности. Прикупљање обавештења од малолетних лица у својству сведока, окривљених или оштећених врши искључиво службеник који је завршио специјализовану обуку у области права детета и малолетничког кривичног права. На овај начин се обезбеђује посебна заштита малолетника као осетљиве категорије, у складу са домаћим и међународним стандардима људских права.

3.2.1 Упозорење и наређење

У полицијској пракси упозорење представља најблажи, али суштински значајан инструмент превентивног деловања. Полицијски службеник је овлашћен да упозори лице чије понашање или пропуштање одређене радње може угрозити сопствену безбедност, безбедност других учесника у саобраћају или имовину, при чему се нарочито мисли на ситуације као што су непрописно паркирање, заустављање возила на коловозу и друге радње које повећавају ризик од незгоде.¹⁹

Упозорење има едукативну и корективну функцију: усмерава учесника у саобраћају на правилно поступање и омогућава отклањање опасности без покретања формалног поступка. Када то није довољно, наређење се јавља као интензивнија форма овлашћења усмерена на обезбеђење законитог циља. Оно се издаје онда када непосредно од понашања адресата зависи успешност полицијског задатка, било да је реч о отклањању опасности по живот и телесни интегритет људи, очувању имовине, спречавању или документовању кривичних дела и прекршаја, обезбеђењу трагова и доказа, одржавању или поновном успостављању јавног реда, регулисању саобраћаја и управљању токовима кретања у ванредним околностима попут елементарних непогода или епидемија.

Нормативна логика наређења почива на начелу сразмерности: садржај и интензитет наређења морају бити сведени на меру нужну за постизање законитог циља, без изазивања већих штетних последица од оних које би проистекле из непоступања. Управо зато полицијски службеник тежи постепености, од блажих ка строжијим захтевима, и примени минималне неопходне силе само када је то неизбежно и у складу са законом.

¹⁹С. Милетић, *Полицијско право*, Правни факултет, Београд, 2003, стр. 64.

Са становишта правне природе, наређење представља једнострану управну радњу, која се извршава непосредно, без потребе за формалним поступком или писаним актом, али увек уз могућност накнадне контроле законитости. Закон о полицији предвиђа да се грађанин мора повиновати законитом наређењу полицијског службеника, али му истовремено гарантује право да поднесе приговор или тужбу ако сматра да је наређење било незаконито или прекомерно. На тај начин се успоставља равнотежа између јавног интереса и индивидуалних права – наређење служи заштити заједнице, али не сме угрозити основне слободе појединца.

У пракси, наређење може имати различите облике – од једноставних инструкција („помери возило са коловоза“) до сложених наређења у кризним ситуацијама када полицијски службеник мора координирати већим бројем лица или возила. У свим случајевима, суштина наређења је јасноћа и законитост.²⁰ Непрецизно, контрадикторно или неодмерено наређење може довести до забуне, конфликта или повреде права, па је зато неопходно да полицијски службеници имају добру комуникациону обуку и развијен осећај одговорности при издавању наредби.²¹

Етички аспект овлашћења за упозорење и наређење посебно је важан у ситуацијама када се полицијски службеник налази у психолошки захтевним околностима — током интервенција под стресом, у саобраћајним гужвама или у контакту са агресивним учесницима у саобраћају. Тада је потребно задржати контролу над емоцијама и поступати у складу са прописима и професионалним кодексом. Култура понашања и начин комуникације са грађанима постају мера професионалног интегритета, јер грађани управо на основу тих интеракција формирају перцепцију о раду полиције у целини.

Посебну пажњу захтева и обавеза евидентирања поступака и контроле законитости. Свака употреба наређења која подразумева примену принуде мора бити документована и подложна интерној или спољној контроли. На тај начин се обезбеђује транспарентност поступања и спречавају евентуалне злоупотребе. Евиденције и видео-записи служе не само као доказ у случају приговора, већ и као важан инструмент за стручно усавршавање и анализу поступака.

²⁰Р. Маслеша, *Полиција и друштво*, Универзитет у Приштини – Факултет криминалистичких наука, Приштина, 2008, стр. 54.

²¹https://www.paragraf.rs/propisi/pravilnik_o_nacinu_vrsenja_kontrole_i_neposrednog_regulisanja_saobracaja_na_putevima_i_vodjenju_obaveznih_evidencija.html

Сумирано, упозорење и наређење представљају два нивоа полицијског овлашћења који заједно чине окосницу превентивног и оперативног рада полиције. Док упозорење служи као средство едукације и превенције, наређење обезбеђује делотворност и правовременост интервенције. Њихова правилна примена одражава квалитет професионализма полицијске службе и степен зрелости правне државе: полиција која уме да упозори пре него што нареди, и да нареди само онда када је то неопходно, представља истински гарант безбедности, законитости и поверења грађана.

3.2.2 Привремено одузимање предмета и вођење евиденције

Привремено одузимање предмета представља меру заштитног карактера којом се, у околностима предвиђеним законом, отклања непосредна опасност по општу безбедност или обезбеђују докази о противправном делу. Када околности указују да је предмет намењен извршењу кривичног дела или прекршаја, да је настао као последица таквог дела, или да његово држање угрожава безбедност, полицијски службеник приступа привременом одузимању и о томе издаје потврду која омогућава потпуну идентификацију и предмета и процесних актера. Потврда мора садржати обележја по којима се предмет разликује од других, податке о лицу од кога је одузет, као и идентификационе податке службеника који је меру спровео, чиме се обезбеђује трагање, контрола законитости и каснији правни надзор.

Посебан вид ове мере односи се на привремено одузимање исправе погодне за доказивање противправног понашања у ограниченом временском трајању, ради документовања и обезбеђења доказа.²² У пракси саобраћаја то обухвата, између осталог, и поступање са страним возачким дозволама у случају страног држављанина или лица које поседује вишеструке дозволе, при чему се води рачуна о међународној сарадњи и достављању надлежним органима. Целокупан ток мере уноси се у прописану евиденцију на стандардизованом обрасцу, која садржи податке о лицу, предмету, времену и разлозима одузимања, као и о исходу даљег поступка. На тај начин се обезбеђује транспарентност, интегритет доказа и процесна дисциплина, а странке стичу јасан увид у своја права и обавезе.

Вођење евиденције о привремено одузетим предметима представља обавезну процесну радњу од изузетног значаја за транспарентност и контролу полицијског

²²М. Божовић, Међународни стандарди полицијског поступања и примене полицијских овлашћења у Републици Србији. *Безбедност*, 2012, 54(3): 355-349.

поступања. Сваки корак у спровођењу мере мора бити унет у прописану евиденцију на стандардизованом обрасцу, који садржи податке о лицу, предмету, времену и месту одузимања, као и о разлозима за спровођење мере. Осим тога, евиденција обухвата податке о даљем поступању са предметом — да ли је предат надлежном органу, враћен власнику или трајно одузет судском одлуком. Тиме се обезбеђује интегритет доказа, процесна дисциплина и могућност накнадне провере сваког појединог случаја.

Поред правног и процедуралног значаја, евиденција има и етички и институционални аспект. Њено уредно вођење представља мерило професионалности и интегритета полицијске службе. Непостојање записа, непотпуне или нетачне евиденције могу довести до губитка доказа, сумњи у законитост поступања и нарушавања поверења јавности.²³ Због тога се у оквиру интерне контроле Министарства унутрашњих послова посебно проверава уредност вођења евиденција и чување одузетих предмета у складу са прописима о материјалном доказу.

Технолошки развој омогућио је да се евиденције све више воде електронским путем, чиме се повећава прецизност, смањује ризик од злоупотребе и унапређује међусекторска размена података. У оквиру информационог система Министарства унутрашњих послова постоје интегрисане базе података које повезују полицијске управе, судове и тужилаштва, што омогућава брже утврђивање чињеничног стања и ефикасније поступање у прекршајним и кривичним предметима. Међутим, са дигитализацијом расте и потреба за заштитом личних података и усклађивањем са европским стандардима (GDPR и препоруке Савета Европе), како би се обезбедила равнотежа између ефикасности и права на приватност.

Важно је истаћи да полицијски службеник који спроводи меру привременог одузимања има обавезу да поступа хумано и са дужним поштовањем према лицу од кога се предмет одузима. Поступак мора бити спроведен без непотребног одлагања, у присуству сведока ако је то законом предвиђено, и на начин који не нарушава достојанство лица. Свако прекорачење овлашћења, неовлашћено задржавање предмета или неуредно документовање представљају повреду службене дужности и могу бити предмет дисциплинске или кривичне одговорности.

У функционалном смислу, привремено одузимање предмета и вођење евиденције доприносе јачању правне сигурности и транспарентности полицијског

²³С. Милетић, С. Југовић, *Право унутрашњих послова*, Криминалистичко- полицијска академија, Београд, 2012, стр. 137.

рада. Ове мере омогућавају да полицијска интервенција буде контролисана, проверљива и ревидибилна, чиме се обезбеђује јавни надзор и очување поверења грађана у институције. У савременом демократском поретку, делотворна полицијска мера није она која најстроже делује, већ она која делује законито, пропорционално и оставља за собом потпун траг законитости.

3.2.3 Зауостављање и прегледање лица, предмета и саобраћајних средстава

Овлашћење за зауостављање и преглед представља један од кључних механизма непосредне контроле у саобраћају. Полицијски службеник, поступајући на путу, може зауоставити возило и приступити прегледу лица, предмета и саобраћајног средства када је то нужно ради проналаска опасних предмета, спречавања напада или обезбеђења доказа.²⁴ Основна процесна гаранција у овом поступку јесте обавеза службеника да зауостављеном лицу саопшти разлог зауостављања и сврху планиране радње, односно да ли се поступа превентивно или поводом сумње да је учињен прекршај или кривично дело. Преглед се, по правилу, спроводи тако што лице само омогућава увид у садржај предмета и делова возила; уколико то одбије, полицијски службеник је овлашћен да изврши принудно отварање уз настојање да се проузрокује најмања могућа материјална штета и уз адекватно документовање затченог стања.

Преглед тела обухвата увид у одећу и обућу и у начелу га врши службеник истог пола, осим ако постоји непосредна опасност која захтева хитно поступање ради одузимања оружја или опасних предмета. Радња се може спровести визуелно, увидом у садржај и додиром, као и уз помоћ техничких средстава и службених паса, водећи рачуна о достојанству и приватности лица. Када се прегледом пронађу предмети релевантни за кривични или прекршајни поступак, они се одузимају уз издавање потврде и даље поступање се спроводи у складу са правилима процесног закона, чиме се обезбеђује валидност и употребљивост доказа.

Када се прегледом пронађу предмети који су релевантни за прекршајни или кривични поступак, они се одузимају у складу са законом, уз издавање потврде лицу од кога су одузети.²⁵ Потврда мора садржати опис предмета, време и место проналаска, као и податке о полицијском службенику који је радњу спровео. Даље поступање

²⁴https://autoskolastop.rs/eKnjigaPosebneMere_i_Ovlas%CC%8Cc%CC%81enje.pdf

²⁵С. Милетић, С. Југовић, *Право унутрашњих послова*, Криминалистичко- полицијска академија, Београд, 2009, стр. 140.

спроводи се у складу са правилима процесног закона, чиме се обезбеђује валидност и употребљивост доказа пред судом. У супротном, доказ прибављен супротно закону сматра се ништавим и не може се користити у поступку, што наглашава важност строгог придржавања процесних стандарда.

Поред правних, овлашћење за заустављање и преглед има и етички аспект. Злоупотреба овог овлашћења може довести до дискриминације, произвољног поступања или неоснованог нарушавања приватности грађана. Зато полицијски службеник мора имати развијен осећај за пропорционалност и разликовање између ситуација у којима је преглед заиста нужан и оних у којима би био прекомеран. Међународни документи, попут Европског кодекса полицијске етике (Recommendation Rec(2001)10 Савета Европе), наглашавају да свака полицијска интервенција мора бити вођена начелом неопходности и минималног задирања у приватни живот.

Савремена пракса показује да ефикасност и законитост ових радњи у великој мери зависе од технолошке опремљености и обучености полицијских службеника. Примена видео-надзора током контроле саобраћаја, телесних камера (body-cams) и дигиталних евиденција доприноси повећању објективности и заштити и полицијских службеника и грађана. Видео-запис служи као доказни материјал у случају спорова, али и као превентивни механизам који одвраћа од неправилности и насилног понашања. Увођење таквих технологија, уз јасну регулативу о заштити података, представља значајан корак ка транспарентнијем и професионалнијем полицијском раду.

Посебно место у савременој пракси заузима комуникација полицијског службеника са грађанином током заустављања и прегледа. Тон, став и начин обраћања директно утичу на перцепцију полиције и спремност грађана на сарадњу. Због тога је у обукама саобраћајне полиције све већи нагласак на развоју комуникационих вештина, управљању конфликтима и ненасилној деескалацији ситуација. Полицијски службеник који поступа смирено, љубазно и професионално, чак и у ситуацијама када мора применити меру принуде, представља најбољи пример деловања у духу владавине права.

На крају, овлашћење за заустављање и прегледање има двоструки значај: са једне стране, оно је неопходан инструмент превенције и заштите јавне безбедности, а са друге стране, представља тест зрелости и законитости полицијског система. Његова

правилна примена омогућава да полиција делује ефикасно, али и хумано, чувајући при том достојанство сваког појединца. Полиција која зна када, како и с којом сврхом да заустави и прегледа грађанина, показује највиши степен професионалности и одговорности у служби заједнице.

3.2.4 Обезбеђење и преглед места догађаја и поступање у случају саобраћајних прекршаја

Саобраћајни прекршаји, иако по својој правној природи представљају дела мањег степена друштвене опасности од кривичних дела, чине масовну појаву која захтева уређен и ефикасан систем реакције. Одговорност се утврђује у прекршајном поступку, који по правилу покреће надлежни орган на основу захтева полицијског службеника или другог овлашћеног подносиоца, док се у случајевима предвиђеним законом може издати и прекршајни налог за дела за која је прописана фиксна новчана казна. У том процесу полицијски службеник који је уочио и документовао прекршај може наступити као сведок, а материјални докази попут фотографија и видео-записа служе за поткрепљивање чињеничног стања пред судом.

Када се ради о догађају који упућује на кривично дело против безбедности јавног саобраћаја или о саобраћајној незгоди, приоритет добија обезбеђење и очување места догађаја.²⁶ Полицијски службеник хитно излази на лице места, видљиво га обележава, регулише саобраћај ради спречавања секундарних незгода и предузима мере заштите учесника, истовремено штитећи трагове и предмете који могу послужити као доказ. Поступа се према правилима процесног права: утврђује се идентитет затечених лица, пружа помоћ повређенима, ограничено се кретање када је то нужно за безбедност и очување доказа, прикупљају се обавештења и сачињавају службене белешке и записници.

По доласку надлежних службеника за увиђај, као и других процесних субјеката, полицијски службеник подноси усмени извештај о затеченом стању и предузетим радњама, а потом се приступа изради писаних аката који омогућавају несметан наставак поступка. На овај начин обезбеђује се континуитет од тренутка интервенције на терену до судске одлуке, уз поштовање законитости, сразмерности и процесних гаранција свих учесника.

²⁶Закон о безбедности саобраћаја на путевима, Службени гласник РС, бр.53/10, 101/11, 9/016.

Саобраћајни прекршаји, иако по својој правној природи представљају дела мањег степена друштвене опасности од кривичних дела, чине масовну појаву која захтева уређен, доследан и ефикасан систем реакције.²⁷ Велики број прекршаја, њихова свакодневна учесталост и потенцијал да доведу до тешких последица чине област саобраћајне безбедности једном од најзахтевнијих у полицијској пракси. Због тога је важно да поступање полицијских службеника у овим ситуацијама буде засновано на јасним правилима, законитости и принципу пропорционалности.

Одговорност за саобраћајне прекршаје утврђује се у прекршајном поступку, који по правилу покреће надлежни орган на основу захтева полицијског службеника или другог овлашћеног подносиоца. У случајевима када је закон то предвидео, поступак се може окончати издавањем прекршајног налога, односно на лицу места, без покретања редовног поступка, за дела за која је прописана фиксна новчана казна. Овакво решење омогућава брзину и ефикасност поступања, али истовремено захтева висок степен правне сигурности, јер полицијски службеник у том тренутку доноси акт који производи правне последице. Због тога је дужан да пре изрицања налога пажљиво утврди све релевантне чињенице и идентификује лице које је прекршај учинило.

У процесу документовања прекршаја, полицијски службеник поступа у складу са начелима законитости, објективности и службене пажње. Он је дужан да на лицу места сачини записник, службену белешку или фото-документацију којом се потврђују утврђене чињенице. Уколико се користе техничка средства — као што су радарски уређаји, мобилне камере или алкотестери — службеник мора да води евиденцију о исправности уређаја и начину мерења, јер се само технички исправни и контролисани уређаји могу сматрати ваљаним извором доказа. Полицијски службеник који је уочио и документовао прекршај може наступити као сведок у прекршајном поступку, док материјални докази попут фотографија, видео-записа и изјава сведока служе као поткрепа чињеничном стању пред судом.

Када се ради о догађају који упућује на кривично дело против безбедности јавног саобраћаја или о саобраћајној незгоди са тешким последицама, приоритет добија обезбеђење и очување места догађаја. Полицијски службеник дужан је да одмах по добијању пријаве изађе на лице места, предузме мере заштите живота и здравља лица, као и да видљиво обележи и изолује место догађаја ради спречавања уништавања или

²⁷Закон о прекршајима, Службени гласник РС, бр.65/013, 13/016, 98/016.

измене трагова. Истовремено, службеник регулише саобраћај ради спречавања секундарних незгода и обезбеђује простор за несметан рад екипа хитне помоћи, ватрогасне службе и увиђајних екипа.

У складу са Законом о полицији и Закоником о кривичном поступку, полицијски службеник који први стигне на место догађаја има обавезу да:

- заштити трагове и предмете који могу послужити као доказ,
- утврди идентитет учесника и сведока,
- пружи неопходну помоћ повређенима,
- спречи неовлашћено кретање у зони догађаја,
- прикупи прва обавештења и сачини службену белешку,
- о свему одмах обавести надлежног тужиоца и руководиоца полиције.

Ове мере морају бити предузете без одлагања, али и уз поштовање људског достојанства свих учесника. Поступање на месту саобраћајне незгоде често се одвија у психолошки и емотивно захтевним условима, па се од полицијског службеника очекује висока професионална самоконтрола и емпатија, посебно у контакту са повређеним лицима или породицама страдалих.

По доласку надлежних службеника за увиђај и других процесних субјеката, полицијски службеник подноси усмени извештај о затеченом стању и предузетим радњама, након чега се приступа детаљном увиђају и изради записника. Сви прикупљени докази, предмети и трагови морају бити обележени, описани и документовани фотографијама или видео-записом, а затим уредно предати уз пратећу документацију. На овај начин обезбеђује се континуитет између иницијалне интервенције на терену и каснијег судског поступка, што гарантује валидност доказа и уједначеност процеса од истраге до пресуде.

Посебан значај у савременој полицијској пракси има употреба дигиталних технологија и форензичких метода у документовању саобраћајних догађаја. Примена дронова за снимање места незгоде, тродимензионално моделовање трајекторије кретања возила и електронске базе података о саобраћајним прекршајима доприносе тачнијем утврђивању околности и бржој обради предмета. Међутим, оваква средства морају се користити у складу са законом и уз потпуно поштовање права на приватност и заштиту података, у складу са европским стандардима и препорукама Савета Европе.

Етички аспект поступања полиције на месту саобраћајне незгоде такође има изузетан значај. Полицијски службеник не само да поступа у својству органа државне власти, већ и као први представник система који пружа помоћ, подршку и заштиту. Начин на који комуницира са повређенима, сведоцима или грађанима који су присутни, оставља дубок утисак о професионализму полиције у целини. Из тог разлога, полицијска обука мора укључивати и развој комуникационих, психолошких и кризних вештина, како би се обезбедило хумано и достојанствено поступање у свим фазама интервенције.

Сумирано, поступање полицијских службеника у случају саобраћајних прекршаја и догађаја има двоструку улогу: репресивну, у смислу санкционисања противправних радњи, и превентивну, у смислу спречавања тежих последица и изградње културе безбедности у саобраћају. Правилно и законито обезбеђење и преглед места догађаја, документовање доказа и поступање у складу са прописима обезбеђују не само успешност поступка, већ и јачање поверења јавности у полицију као институцију која делује у служби закона, заштите људи и очувања јавне безбедности.

3.2.5 Утврђивање присуства алкохола и психоактивних супстанци

Једно од најзначајнијих овлашћења саобраћајне полиције јесте утврђивање присуства алкохола и психоактивних супстанци код учесника у саобраћају. Ово овлашћење има изразито превентивну, али и репресивну функцију, јер омогућава откривање лица која својим понашањем непосредно угрожавају безбедност на путевима. Вожња под утицајем алкохола и дрога представља један од најчешћих узрока саобраћајних незгода са тешким последицама, због чега се контрола ове врсте понашања сматра приоритетом јавне безбедности.

Полицијски службеник има право и обавезу да изврши алкотестирање или тестирање на психоактивне супстанце када постоје индиције да је возач под њиховим утицајем. Ове индиције могу бити видљиве промене у понашању, несигурност у кретању, мирис алкохола, нејасна говорна артикулација, успорени рефлекси или други показатељи смањене способности управљања возилом.²⁸ Уколико се сумња заснива на објективним разлозима, полицијски службеник приступа спровођењу мере у складу са

²⁸З. Кесић, Полицијска бруталност и тортура, Криминалистичко-полицијска академија – Журнал за криминалистику и право 3. Београд, 2018, стр. 77.

Законом о безбедности саобраћаја на путевима и релевантним подзаконским актима који прописују начин тестирања, врсту уређаја и поступање са резултатима.

Алкотестирање се врши техничким средствима – дигиталним алкометрима или анализаторима издисаног ваздуха који морају бити редовно калибрисани и поседовати сертификат о исправности.²⁹ Резултат се уноси у записник и, у случају позитивног налаза, доставља се надлежном органу за прекршаје или тужилаштву. Уколико лице оспорава резултат алкотеста, може се упутити на медицинско вештачење – узорковање крви и урина у здравственој установи, што представља најпоузданији метод утврђивања стварне концентрације алкохола у организму. У пракси, ова процедура се примењује и у случајевима када техничко средство није у функцији, као и када постоји потреба за прецизнијом анализом у тежим инцидентима.

Тестирање на психоактивне супстанце спроводи се уз употребу специјализованих тест-комплета који детектују присуство наркотика у организму (канабиса, кокаина, опијата, амфетамина, метадона и других супстанци). Позитиван резултат прелиминарног теста мора се потврдити лабораторијском анализом у овлашћеној здравственој установи, чиме се обезбеђује валидност и процесна употребљивост доказа. Оваква процедура осигурава да се спрече евентуалне грешке или злоупотребе и да се права лица које се тестира поштују у потпуности.

Током спровођења мере, полицијски службеник је дужан да поступа са поштовањем достојанства лица, његових права и слобода. Испитивање се обавља на начин који не понижава испитаника и не доводи га у неповољан положај пред другим учесницима у саобраћају. Уколико лице одбије тестирање, то се сматра прекршајем и повлачи законом прописане последице — искључење из саобраћаја, изрицање новчане казне, привремено одузимање возачке дозволе или, у тежим случајевима, задржавање до трезвења у складу са чланом 229. Закона о безбедности саобраћаја на путевима. У том периоду полиција је дужна да обезбеди адекватне услове смештаја, здравствену контролу и поштовање основних људских права лица које је задржано.

Резултати тестирања се уносе у службену документацију и електронску евиденцију у оквиру информационог система Министарства унутрашњих послова. Они представљају релевантан доказ у прекршајном или кривичном поступку и могу се користити за статистичку анализу и планирање превентивних мера. Правилно вођење

²⁹К. Липовац, Д. Јовановић, М. Вујанић, *Основе безбедности саобраћаја*, Београд, 2014, стр. 60.

евиденција и чување резултата у складу са законом о заштити података о личности имају велики значај за очување правне сигурности, транспарентности и поверења јавности у полицијски рад.

Са етичког становишта, поступак утврђивања присуства алкохола и психоактивних супстанци представља осетљиву тачку односа полиције и грађана. Службеник који спроводи ову меру мора поступати смирено, објективно и непристрасно, избегавајући сваки облик понижавања, дискриминације или претпостављене кривице. У складу са Кодексом полицијске етике, полицијски службеник је дужан да сва своја поступања заснива на поштовању личности и људског достојанства, као и да обезбеди да свака радња има законито утемељење и пропорционалну сврху.

Осим репресивне, ово овлашћење има и значајну превентивну функцију. Видљивост полицијских контрола и јавне кампање усмерене против вожње под утицајем алкохола и дрога делују одвраћајуће и подижу свест грађана о опасностима које такво понашање носи. Сарадња са медијима, школама, невладиним организацијама и здравственим институцијама доприноси развоју културе одговорног понашања у саобраћају. Савремени европски концепт безбедности саобраћаја почива управо на интеграцији превентивних и контролних мера, јер само систем који истовремено образује, упозорава и санкционише може постићи трајне резултате.

Сумирано, утврђивање присуства алкохола и психоактивних супстанци представља једну од најважнијих полицијских радњи у области безбедности саобраћаја. Његова правилна и професионална примена доприноси смањењу броја саобраћајних незгода, заштити живота и здравља грађана и јачању поверења у полицију као институцију која делује у интересу заједнице. Законитост, стручност и људскост у спровођењу ове мере представљају највиши стандард полицијске професионалности и темељ културе безбедности у савременом друштву.

3.2.6 Снимање на јавним местима

Снимање на јавним местима представља једно од савремених полицијских овлашћења које је, са развојем технологије, постало неизоставни део система јавне безбедности. Оно има значајну улогу у превенцији, откривању и расветљавању противправних радњи, али и у обезбеђивању транспарентности полицијског поступања. У складу са Законом о полицији и Законом о заштити података о личности,

полицијски службеници могу вршити снимање јавних простора, догађаја и лица када је то неопходно ради заштите јавног реда и мира, спречавања кривичних дела и прекршаја, идентификације извршилаца и обезбеђења доказа. Снимање није само средство надзора, већ и инструмент доказивања, који омогућава тачније, поузданије и правно валидно утврђивање чињеничног стања.

Ово овлашћење има посебан значај у саобраћајном контексту, где техничка средства као што су стационарне и мобилне камере, видео-надзор, системи за аутоматско препознавање регистарских таблица (ANPR) и преносни уређаји за снимање доприносе ефикасном откривању прекршаја, праћењу саобраћајних токова и благовременом реаговању у ванредним ситуацијама. Снимање омогућава документовање догађаја у реалном времену и представља непобитан доказни материјал у прекршајним и кривичним поступцима, чиме се смањује простор за субјективну процену и могућност злоупотребе.

Поступање полицијских службеника приликом снимања мора бити строго у складу са законом и прописаним процедурама. Свака употреба техничких средстава за снимање мора бити образложена сврхом и циљем, а снимање се може спровести само када је неопходно ради остварења законом утврђеног циља, уз обавезу да се примени најблажи могући облик надзора. Снимање приватних простора без судског налога строго је забрањено, као и снимање које нема везе са полицијским пословима или прелази границе јавног интереса. На јавним скуповима, манифестацијама и протестима полиција може снимати ради очувања реда и мира, али уз поштовање права на слободу окупљања и изражавања, као што то предвиђају Устав и међународни стандарди.

Снимљени материјал подлеже строгом режиму чувања, обраде и коришћења. Он се чува у службеној архиви одређено време, у складу са прописима о архивској грађи и заштити података о личности. Коришћење тих снимака у поступцима дозвољено је само уз писмену сагласност надлежног органа и у сврхе које су законом утврђене – најчешће ради доказивања прекршаја, идентификације лица или анализе безбедносне ситуације. Забрањено је било какво неовлашћено копирање, дељење, објављивање или измена снимака, јер се тиме угрожава приватност грађана и нарушава интегритет полицијске службе. У том контексту, полиција је дужна да обезбеди да се са снимљеним материјалом поступа уз поштовање највиших стандарда поверљивости и техничке заштите података.

Снимање мора бити извршено на начин који не нарушава приватност и достојанство грађана. Полицијски службеник је обавезан да приликом поступања поштује начело сразмерности – снимање се не сме вршити у обиму већем од неопходног, нити дуже него што је то нужно ради постизања циља. Уколико се снимају јавна места где грађани имају оправдано очекивање приватности (нпр. прилаз болници, школама, верским објектима), неопходно је посебно образложење и одобрење надлежног органа. На тај начин се обезбеђује равнотежа између јавног интереса за безбедност и заштите приватности појединца као уставне вредности.

У ери дигиталне технологије, снимање на јавним местима добија све израженију превентивну димензију. Свесност учесника у саобраћају и грађана да се њихово понашање може документовати подстиче одговорније поступање, смањује број прекршаја и унапређује ниво културе безбедности.³⁰ Истовремено, видео-записи имају и заштитну функцију за саме полицијске службенике, јер пружају објективан доказ о њиховом поступању и штите их од неоснованих оптужби. У том смислу, примена телесних камера (body-cams) представља значајан напредак у правцу транспарентности и одговорности полиције, јер омогућава непосредну контролу законитости и професионалности поступања на терену.

Међутим, ефикасност овог овлашћења зависи од професионалне употребе и законите обраде података. Полицијски службеници који рукују системима за снимање морају бити посебно обучени за техничку употребу опреме, чување података и поштовање етичких стандарда. Надзор над применом ових мера спроводе унутрашње контроле МУП-а и независна тела као што је Повереник за информације од јавног значаја и заштиту података о личности, што обезбеђује спољни механизам контроле и спречава могућност злоупотреба.

Сумирано, снимање на јавним местима представља савремени инструмент баланса између безбедности и људских права. Његова правилна примена омогућава полицији да делује ефикасно и правовремено, али и да остане у оквирима законитости и пропорционалности. Полиција која примењује ово овлашћење професионално, транспарентно и у служби јавног интереса, не само да повећава степен безбедности, већ и јача поверење грађана у институције које делују у складу са владавином права.

³⁰Б. Симић, Ж. Никач, Развој полицијске организације од традиционалне ка савременој у функцији сузбијања криминалитета, *НБП: Наука–безбедност–полиција*, Вол. 14, бр. 3, Београд, 2010.

4.УПОРЕДНОПРАВНИ АСПЕКТ

Полицијска овлашћења у области саобраћаја представљају један од најважнијих сегмената полицијског деловања, јер се њима обезбеђује спровођење закона, превенција прекршаја и кривичних дела, као и заштита живота и имовине учесника у саобраћају. Иако се правни основи и организациони модели разликују од државе до државе, у већини савремених правних система примењују се слични принципи – законитост, сразмерност, професионализам и заштита људских права.

У Републици Србији, полицијска овлашћења у саобраћају уређена су Законом о полицији и Законом о безбедности саобраћаја на путевима. Они предвиђају право полицијских службеника да зауставе возило, провере идентитет, изврше преглед лица и предмета, тестирају возача на алкохол и психоактивне супстанце, одузму предмете који угрожавају безбедност или могу послужити као доказ, као и да употребе средства принуде када је то неопходно и законито. У Србији је нагласак стављен на превентивну функцију саобраћајне полиције, уз употребу репресивних мера само када се тиме штити шири јавни интерес и спречава опасност по живот и имовину. Примена овлашћења мора бити у складу са начелима хуманости и сразмерности, што је уједно и стандард који Србија преузима из европских модела.

У државама Европске уније, попут Немачке, Француске и Холандије, систем овлашћења полиције у саобраћају уређен је на сличним основама, али уз виши степен технолошке подршке и правне контроле. У Немачкој, саобраћајна полиција (Verkehrspolizei) има овлашћење да спроводи контроле саобраћаја, провере идентитета, мере брзине и алкотестирања, али свака примена мере мора бити пропорционална и документована, а грађани имају право на увид у поступак и жалбу на понашање службеника. Француска полиција (Police Nationale и Gendarmerie) посебну пажњу посвећује електронском надзору саобраћаја, а коришћење камера и радарских система регулисано је Законом о заштити приватности и личних података, чиме се постиже баланс између безбедности и права грађана. У Холандији, систем саобраћајне контроле ослања се на висок степен дигитализације, где се прекршаји аутоматски бележе и процесуирају електронским путем, што доприноси транспарентности и ефикасности полицијског рада.

У Сједињеним Америчким Државама, полицијска овлашћења у саобраћају дефинисана су на нивоу појединих савезних држава, али је заједнички принцип

поштовање уставних права и принцип разумне сумње (reasonable suspicion) као основа за заустављање возила. Полицијски службеник мора имати јасне и објективне разлоге за контролу, а свако прекорачење овлашћења може бити предмет судске контроле. Иако се у америчком систему примењује већи степен репресивног деловања у одређеним ситуацијама, у последњим деценијама се тежи ка повећању транспарентности и употреби камера на униформама ради заштите и полицајаца и грађана.

У британском правном систему, полиција има широка, али строго контролисана овлашћења у области саобраћаја. Закони попут Police and Criminal Evidence Act (PACE) и Road Traffic Act предвиђају детаљне процедуре за претрес, преглед возила и тестирање на алкохол и дроге. Посебна пажња посвећује се обуци службеника и развоју комуникационих вештина, како би се спречила злоупотреба силе и очувао јавни углед.

4.1. Правни модели полицијских овлашћења у земљама Европске уније

Полицијска овлашћења у земљама Европске уније представљају један од најзначајнијих сегмената укупног система заштите јавне безбедности и људских права. Иако Европска унија нема јединствену полицијску структуру, нити закон којим би се регулисала овлашћења полицијских службеника на наднационалном нивоу, током последњих деценија дошло је до изражене хармонизације стандарда поступања, као резултат деловања Европске конвенције о људским правима (1950), праксе Европског суда за људска права (ЕСЉП), као и кроз институције као што су Европол и Фронтекс.

Заједничка правна основа полицијских овлашћења у земљама чланицама ЕУ заснива се на три кључна принципа:³¹

- законитости – свако поступање полиције мора бити утемељено у закону;
- пропорционалности – употреба овлашћења мора бити сразмерна циљу који се жели постићи;
- неопходности – овлашћења се могу применити само када не постоји друга, блажа мера.

³¹https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/internal-security/law-enforcement-cooperation/operational-law-enforcement-cooperation_en?utm_source=chatgpt.com

Поред тога, све државе чланице развиле су институционалне механизме контроле полиције, како унутрашње (инспекције, дисциплинска тела), тако и спољашње (судови, омбудсман, парламентарни одбори).

Континентални модел: Немачка, Француска и Холандија

Немачка представља типичан пример федералног модела полицијских овлашћења, који је заснован на подели надлежности између савезног и покрајинских нивоа. Савезна полиција (Bundespolizei) уређена је Законом о савезној полицији (Bundespolizeigesetz, 1994) и има ограничене надлежности – граничну контролу, заштиту федералних објеката и јавног реда у транспорту. Са друге стране, покрајинске полиције (Landespolizei) имају примарну надлежност над јавном безбедношћу и саобраћајем. Основни принципи поступања немачке полиције дефинисани су у члану 1. и 20. Основног закона (Grundgesetz), који гарантују људско достојанство и владавину права. Свака интервенција у права појединаца мора бити заснована на закону и подложна судској контроли. Принцип *Verhältnismäßigkeit* (пропорционалност) представља основни коректив свих мера – полицијски службеник мора изабрати најблажу могућу меру за постизање легитимног циља. Посебна карактеристика немачког система је развијена култура контроле и транспарентности, кроз рад независних тела као што су „Комесар за полицијску етику“ и омбудсмани на покрајинском нивоу. Примена техничких средстава, попут снимања, строго је ограничена законом о заштити података (Bundesdatenschutzgesetz).

Француска полицијска организација заснива се на двоструком систему – *Police Nationale* и *Gendarmerie Nationale*. Прва делује у урбаним срединама под надзором Министарства унутрашњих послова, док је друга војног карактера и потчињена Министарству одбране, са надлежношћу у руралним и граничним подручјима. Основни акт је Code de la sécurité intérieure (CSI), који детаљно уређује поступке заустављања, претреса, привођења и контроле идентитета. У складу са Законом о заштити личних података (Loi Informatique et Libertés), свака употреба видео-надзора или технолошких средстава мора бити пропорционална циљу и под надзором тела CNIL (*Commission nationale de l'informatique et des libertés*). Француска је такође развила „полицију блискости“ (police de proximité) као модел сарадње са грађанима, са циљем превенције и изградње поверења. У последњим деценијама спроведене су реформе усмерене на смањење употребе прекомерне силе, обавезно коришћење службених камера и обуку о комуникационим техникама.

Табела 1: Континентални модел полицијских овлашћења – Немачка, Француска и Холандија

Држава	Правни оквир и организација	Кључни принципи поступања	Механизми контроле и надзора	Савремене тенденције и специфичности
Немачка	Федерални систем – подела надлежности између савезног и покрајинских нивоа. Савезна полиција (Bundespolizei) регулисана <i>Bundespolizeigesetz</i> (1994); покрајинске полиције (Landespolizei) имају примарну надлежност над јавним редом и саобраћајем.	<i>Verhältnismäßigkeit</i> (пропорционалност), законитост, хуманост, судска контрола сваке интервенције. Свака мера мора бити заснована на закону и бити најблажа могућа.	Независна тела за надзор: Комесар за полицијску етику, покрајински омбудсмани; строга примена <i>Bundesdatenschutzgesetz</i> (Закон о заштити података).	Развијена култура транспарентности и јавног надзора; снажан утицај федерализма; строга регулација техничких средстава снимања и употребе података.
Француска	Двострука структура: <i>Police Nationale</i> (урбана подручја, под МУП-ом) и <i>Gendarmerie Nationale</i> (рурална и гранична подручја, под МО). Основни акт: <i>Code de la sécurité intérieure</i> (CSI).	Законитост, пропорционалност, поштовање људских права, транспарентност поступања. Посебно начело хуманости и деполитизације.	Независно тело CNIL (<i>Commission nationale de l'informatique et des libertés</i>) надзире употребу видео-надзора и заштиту података. Интерна и спољна контрола прекомерне силе.	Развијен модел <i>police de proximité</i> (полиција блискости) – сарадња с грађанима; реформа ради смањења употребе силе; увођење службених камера и едукација о комуникацији.
Холандија	Јединствена Национална полиција (<i>Politie Nederland</i>) под надзором Министарства правде и безбедности. Правни основ: <i>Politiewet 2012</i> .	Законитост, транспарентност, превенција, дијалог. Минимална употреба физичке силе.	Национални омбудсман и <i>Inspectie Justitie en Veiligheid</i> (Савет за полицијски надзор) – редовни јавни извештаји о законитости поступања.	Потпуна дигитализација система; аутоматско бележење прекршаја; јавне евиденције интервенција; концепт „soft policing“ – превенција, комуникација и поверење јавности.

Извор: Аутор, на основу више извора

Холандски модел полицијских овлашћења представља један од најиновативнијих у Европи. Национална полиција (Politie Nederland) делује у оквиру Закона о полицији (Politiewet 2012) и под директним надзором Министарства правде и безбедности. Кључне карактеристике овог система су дигитализација, транспарентност и јавни надзор. Прекршаји у саобраћају се бележе аутоматским системима, док су све

полицијске интервенције предмет јавне евиденције. Независна тела – Национални омбудсман и Савет за полицијски надзор (Inspectie Justitie en Veiligheid) – редовно објављују извештаје о законитости поступања службеника. Холандски систем у великој мери тежи минимализацији физичке употребе силе и промовише „меку полицију“ (soft policing), усмерену на дијалог и превенцију.

Северноевропски модел: Шведска, Данска и Финска

У Шведској, полиција функционише у оквиру Закона о полицији (Polislagen 1984:387). Овај систем почива на високим демократским стандардима и одговорности према јавности. Основни принципи су законитост, неопходност и пропорционалност, док је свака интервенција подложна јавном увиду. Шведски национални омбудсман (*Justitieombudsmannen*) има овлашћења да спроводи истраге против полицијских службеника. Употреба оружја је могућа само у изузетним случајевима, када је угрожен живот, што је у складу са препорукама Савета Европе.³²

Табела 2: Северноевропски модел полицијских овлашћења – Шведска, Данска и Финска

Држава	Правни оквир и организација	Кључни принципи поступања	Механизми контроле и надзора	Савремене тенденције и специфичности
Шведска	Закон о полицији (<i>Polislagen</i> 1984:387); јединствена национална полиција под Министарством правде.	Законитост, неопходност, пропорционалност, јавна одговорност; свака интервенција подложна јавном увиду.	<i>Justitieombudsmannen</i> (национални омбудсман) има овлашћење за истраге и дисциплинске мере против полицијских службеника.	Строго ограничена употреба оружја; транспарентност рада; висока етичка култура; систем јавног увида у полицијске интервенције.
Данска	Закон о полицијској служби (<i>Lov om politiets virksomhed</i> , 2004); полиција под Министарством правде.	Превентивна оријентација, законитост, поштовање људских права, поверење јавности.	Независно тело <i>Independent Police Complaints Authority (DUP)</i> врши контролу и одговара парламенту; ограничене интервенције без судског налога.	Висок степен јавног поверења; судски надзор над принудним мерама; нагласак на комуникацији и ненасилној ескалацији.
Финска	Закон о полицији (<i>Poliisilaki</i> 2011); полиција у саставу Министарства унутрашњих послова.	Законитост, ограниченост овлашћења, транспарентност, поштовање људских права.	Омбудсман за људска права врши спољни надзор и може покренути кривични поступак против полицијских службеника.	Интегрисана заштита људских права; обавезно документовање сваке радње; акценат на психолошкој процени и сталној обуци полицијских службеника.

Извор: Аутор, на основу више извора

³²Ђ. Амановић, Теоријски основ употребе силе и ватреног оружја, *Безбедност*, Министарство унутрашњих послова, Београд, 2003, стр. 30.

Дански модел полицијских овлашћења карактерише висок степен поверења јавности и оријентација на превентивни рад. Полиција делује под Министарством правде, а њена овлашћења дефинисана су Законом о полицијској служби (*Lov om politiets virksomhed*, 2004). За разлику од неких других европских држава, данска полиција има ограничена овлашћења да интервенише без судског налога – на пример, претреси возила или приватних простора могу се вршити само уз изричиту судску одлуку, осим у хитним случајевима. Дисциплинска контрола спроводи се кроз независни *Independent Police Complaints Authority (DUP)*, који је одговоран парламенту.

Финска је пример највише интегрисаног модела заштите људских права у полицијском систему. Закон о полицији (*Poliisilaki* 2011) прецизно прописује ограничења у примени овлашћења, укључујући правила о снимању, електронском надзору и употреби физичке силе. Финска полиција је обавезна да документује сваку употребу овлашћења и да извештај достави надзорним органима. Омбудсман за људска права има право да покреће и кривичне поступке против полицијских службеника. Фински систем карактерише снажан акценат на обуци, психолошкој процени службеника и транспарентности рада.

Јужноевропски и источни модел: Италија, Шпанија, Пољска и Мађарска

У Италији, полицијска овлашћења регулисана су Законом о јавном реду (*Testo Unico delle Leggi di Pubblica Sicurezza*) и подељена између више структура: *Polizia di Stato*, *Carabinieri* и *Guardia di Finanza*. Свака од њих има прецизно утврђене надлежности – од јавне безбедности, преко криминалистике до финансијског надзора. Италијански модел се заснива на принципу *gradualità* – употреба силе мора бити последње средство. Контрола над полицијом спроводи се кроз парламентарне комисије и судске органе.

Шпанија има хибридни систем са Националном полицијом (*Policía Nacional*) и Грађанском гардом (*Guardia Civil*). Полицијска овлашћења регулисана су Законом о безбедности грађана (*Ley Orgánica 4/2015*). Овај закон посебно наглашава право грађана на приватност, прописује обавезу службених идентификационих бројева и ограничења у употреби снимака. Након уласка у ЕУ, Шпанија је извршила потпуну хармонизацију са европским директивама у области заштите података и судског надзора.

У Пољској, Закон о полицији (*Ustawa o Policji*, 1990) више пута је измењен у циљу усклађивања са европским стандардима. Полицијски службеници морају да поступају у складу са принципом пропорционалности и да воде записнике о сваком примењеном средству принуде. Надзор над полицијом врше јавни тужиоци и посебно одељење унутрашње контроле (*Biuro Spraw Wewnętrznych*). Посебна пажња посвећује се сузбијању злоупотреба у поступцима привођења и претреса.

Мађарска примењује централистички модел, у којем полиција делује у оквиру Закона о полицији (1994. *évi XXXIV. törvény*). Иако је формално усклађен са европским стандардима, пракса показује да је контрола полиције делимично ослабљена након уставних промена из 2011. године. Ипак, увођење система обавезних камера и електронског надзора над радом патрола допринело је повећању транспарентности.

Табела3: Јужноевропски и источни модел полицијских овлашћења – Италија, Шпанија, Пољска и Мађарска

Држава	Правни оквир и организација	Кључни принципи поступања	Механизми контроле и надзора	Савремене тенденције и специфичности
Италија	Закон о јавном реду (<i>Testo Unico delle Leggi di Pubblica Sicurezza</i>); више структура: <i>Polizia di Stato</i> , <i>Carabinieri</i> , <i>Guardia di Finanza</i> .	Законитост, пропорционалност, принцип <i>gradualità</i> – сила се примењује као последње средство.	Парламентарне комисије и судски органи надзиру полицијски рад; интерне службе за контролу поступања.	Висок ниво специјализације (јавна, војна и финансијска полиција); нагласак на превенцији и транспарентности; етичке обуке у циљу смањења злоупотреба.
Шпанија	Закон о безбедности грађана (<i>Ley Orgánica 4/2015</i>); двострука структура: <i>Policía Nacional</i> и <i>Guardia Civil</i> .	Законитост, приватност, јавна одговорност; идентификациони број службеника и ограничења у снимању.	Судски надзор, парламентарне контроле и интерне дисциплинске службе; усаглашеност са ЕУ директивама о заштити података.	Потпуна хармонизација са европским прописима; реформа полицијских протокола; јачање грађанске контроле и транспарентности поступања.
Пољска	Закон о полицији (<i>Ustawa o Policji</i> , 1990, са изменама); централизована структура под Министарством унутрашњих послова.	Пропорционалност, законитост, документовање сваке радње и употребе силе.	Надзор јавних тужилаца и унутрашње контроле (<i>Biuro Spraw Wewnętrznych</i>); механизми за пријаву злоупотреба.	Реформе ради усклађивања са ЕУ стандардима; акценат на транспарентности и смањењу злоупотреба при привођењу и претресу.
Мађарска	Закон о полицији (1994. <i>évi XXXIV. törvény</i>); централистички систем под Министарством унутрашњих послова.	Формална законитост и пропорционалност; ограничена институционална независност.	Интерна контрола и делимичан парламентарни надзор; након 2011. године ослабљен систем спољне контроле.	Увођење камера и електронског надзора над патролама; повећање транспарентности; контроверзе у пракси након у

Извор: Аутор, на основу више извора

Савремени системи полицијских овлашћења унутар Европске уније све више добијају обележја јединственог правног и институционалног модела који, упркос националним разликама, почива на заједничким вредностима владавине права, поштовању људских права и демократском надзору над органима безбедности. Иако су полицијске надлежности у надлежности држава чланица, процес европске интеграције утицао је на стварање заједничког правног оквира који све више дефинише начин на који се овлашћења могу користити, ограничити или контролисати. У том контексту, европски модел полицијских овлашћења представља синтезу националних традиција и наднационалних стандарда.

Кључна заједничка карактеристика европских полицијских система јесте тежња ка успостављању потпуне законитости поступања. У свим државама чланицама полицијска интервенција мора бити заснована на јасној и прецизној законској норми, при чему је свако одступање подложно судској и дисциплинској контроли. Овај принцип законитости не подразумева само постојање прописа који овлашћују полицију на одређено деловање, већ и гаранције да ће се овлашћења примењивати у оквиру уставних ограничења и у складу са основним правима грађана. На тај начин, полиција у државама Европске уније више није схваћена као инструмент принуде државне власти, већ као служба грађана која делује у оквиру демократских институција.

Други фундаментални елемент јесте примена принципа пропорционалности као темељног стандарда у оцени законитости полицијских мера. Европски суд за људска права је својом праксом утврдио да свака мера која ограничава неко од загарантованих права мора бити неопходна у демократском друштву, а не само корисна или пожељна. Ово начело постало је универзално мерило у процени оправданости употребе силе, привођења, претреса или снимања грађана у јавном простору. Управо захваљујући томе, европски системи теже превентивном и комуникативном приступу уместо репресивног, чиме се јача поверење између полиције и друштва.

Посебну улогу у уједначавању стандарда имају институције Европске уније и Савета Европе, пре свега Европска комисија, Савет министара, Агенција за основна права (FRA) и Европски суд за људска права. Њиховим деловањем постепено се изграђује систем наднационалних стандарда који утиче на национална законодавства. Чланице Европске уније у својим полицијским законима све више усвајају европске концепте транспарентности, јавног извештавања и независне контроле. Ови процеси

доприносе стварању правног амбијента у коме полицијски службеник није само извршилац закона, већ и гарант његове праведне примене.

Уочљива је и тенденција институционализације независних контролних тела која имају задатак да прате законитост и оправданост полицијског поступања. У већини држава Европске уније успостављене су институције омбудсмана, специјализоване инспекције, парламентарни одбори или тела за жалбе грађана која делују као спољашњи механизми контроле. Ова тела доприносе развоју културе одговорности и транспарентности, чиме се спречавају злоупотребе и подиже поверење јавности у полицијске институције. Такав систем надзора више не представља само формални демократски механизам, већ суштински инструмент заштите људских права у пракси.

Један од најзначајнијих трендова унутар европских полицијских система односи се на технолошку модернизацију и дигитализацију рада. Развој информационих технологија омогућио је ефикасније евидентирање прекршаја, обраду података и унапређење оперативне сарадње између држава. Истовремено, појавили су се и нови изазови у погледу заштите приватности и безбедности личних података. Управо зато је ЕУ усвојила строге прописе, попут Опште уредбе о заштити података (GDPR), који се примењују и на полицијске активности, ограничавајући могућност неовлашћеног прикупљања, чувања и размене информација о грађанима. Увођење технолошких средстава у полицијску праксу, попут камера на униформама, електронских евиденција и надзорних система, постало је неопходно средство транспарентности, али и етички изазов у погледу баланса између безбедности и права на приватност. Такође, европске државе све више развијају механизме међусобне сарадње и усклађивања поступака. Организације као што су Европол, Фронтекс и Шенгенски информациони систем представљају оквир у којем се размењују подаци и координишу активности у борби против криминала и заштити граница. Ови механизми сарадње доприносе стварању заједничке полицијске културе која преошћује националне разлике и уводи унификоване оперативне стандарде у погледу употребе силе, претрага, привођења и поступака идентификације. Иако формално не укидају националну надлежност, они практично стварају основу за „европску полицијску зону“ у којој се појмови законитости, пропорционалности и људског достојанства тумаче ујединачено.

У оквиру ових процеса дошло је и до значајног концептуалног помака у самом разумевању полицијске улоге. Полиција више није схваћена као репресивни орган

државе који примењује силу ради одржавања реда, већ као сервис заштите грађана који делује у складу са принципима јавне одговорности и транспарентности. Све већи број држава уводи обавезу јавног извештавања о раду полиције, статистику употребе силе и дисциплинске мере као облик друштвене контроле. На тај начин се остварује спој традиционалне функције заштите јавног реда и новог концепта безбедности који се заснива на поверењу и сарадњи између полиције и грађана.

Сумирајући наведене процесе, може се закључити да савремени европски модел полицијских овлашћења тежи интеграцији три суштинска принципа: ефикасности у заштити јавне безбедности, заштите основних права појединаца и демократске одговорности полицијских структура. Управо у њиховом балансу лежи суштина европског приступа полицијском деловању. Он се не заснива на хомогености система, већ на прихватању заједничких вредности које превазилазе националне границе и обликују нову безбедносну културу, у којој полицијска овлашћења постоје не да би ограничила слободе грађана, већ да би их чувала у оквиру правног поретка који је темељ демократског друштва.

4.2. Полицијска овлашћења у систему англосаксонског права

Англосаксонски правни систем, као један од два доминантна модела савремене правне цивилизације, почива на обичајном праву (common law) и принципу преседана (stare decisis). За разлику од континенталног, у којем је основни извор права писани закон, англосаксонски систем се развијао кроз судску праксу и правне пресуде које постају обавезујући извор права. Управо из тог историјског контекста произилази и специфичност у схватању и регулисању полицијских овлашћења, чија се примена у великој мери заснива на судским одлукама и принципима разборитости (reasonableness), нужности (necessity) и пропорционалности (proportionality).

Почеци полицијске власти у Енглеској везују се за период након норманског освајања (XI век), када је успостављен систем локалне самоуправе и јавне одговорности за безбедност. Тадашњи облик „полиције“ није представљао организовану државну службу, већ дужност сваког грађанина да учествује у одржавању јавног реда. Институција „constable“ и „sheriff“ била је основни носилац власти у заједници, а њихова овлашћења су произилазила из обичаја и краљевских повелеа, а не из закона.

Тек почетком XIX века, реформама сера Роберта Пила, долази до успостављања савремене полиције као централизоване службе јавног реда — Metropolitan Police Act (1829). Овај закон поставио је темеље модерне полицијске етике и професионализма, познате као „Пилови принципи полицијског рада“ (Peelian principles). Они наглашавају да је полиција инструмент јавног поверења, а не државне принуде; да њена легитимност произлази из пристанка и сарадње грађана; и да је примена силе дозвољена само као крајње средство.³³

У англосаксонском праву полицијска овлашћења нису исцрпно и унапред дефинисана законом, већ се обликују кроз законске акте (Acts of Parliament), судску праксу и уставне принципе. У Великој Британији најзначајнији нормативни извор представља Police and Criminal Evidence Act (PACE) из 1984. године, који је кодификовао основна овлашћења полиције у области контроле, претреса, хапшења и задржавања лица. PACE је револуционарно уредио односе између полиције и грађана, увевши детаљна правила о поступању, документовању и правима лица над којима се овлашћења примењују. Овај закон и пратећи Codes of Practice (A–G) чине темељ правног режима полицијског рада у Енглеској и Велсу.

Основни принципи на којима почивају полицијска овлашћења у англосаксонском систему су:³⁴

- Принцип законитости (Rule of Law) — полиција сме да предузме само оно што јој је законом изричито дозвољено. Сваки прекорак надлежности може бити предмет судске контроле.
- Принцип нужности (Necessity) — овлашћење се може применити само ако је неопходно за постизање легитимног циља, као што су спречавање преступа, заштита живота или имовине.
- Принцип пропорционалности (Proportionality) — мера мора бити у разумној сразмери са тежином опасности коју отклања.
- Принцип одговорности (Accountability) — свака полицијска радња подложна је контроли, а грађани имају право на жалбу и правну заштиту.
- Принцип транспарентности — јавност има право да зна оквире полицијских овлашћења и процедуре поступања, чиме се осигурава поверење у институције.

³³<https://www.legislation.gov.uk/ukpga/Geo4/10/44/contents>

³⁴<https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1984/60/contents>

У систему англосаксонског права, полицијска овлашћења у области саобраћаја уређују се посебним актима, као што су:³⁵

- Road Traffic Act (1988) – регулише контролу моторних возила, услове вођење, прекршаје, санкције и овлашћења полиције да заустави, претресе или привремено одузме возило;
- Traffic Management Act (2004) – уводи модерне механизме надзора, као што су камере и системи за аутоматску идентификацију прекршаја;
- Road Traffic Offenders Act (1988) – дефинише поступак кажњавања прекршаја и доказна правила.

Према овим прописима, полицијски службеник може зауставити возило када постоји разумна сумња (reasonable suspicion) да је почињен прекршај или када је то неопходно ради контроле идентитета, тестирања на алкохол или дрогу, или ради безбедносне провере. Поступак заустављања и прегледа строго је формализован: полицајац мора бити у униформи, јасно се идентификовати и саопштити разлог за интервенцију. Одбијање сарадње може довести до хапшења, али свака принуда мора бити „неопходна и разумна у датим околностима“.

Тестирање на алкохол и психоактивне супстанце такође је прецизно уређено законом. Section 6 of the Road Traffic Act 1988³⁶ омогућава полицијском службенику да захтева алкотест од било ког возача ако постоји сумња да је под дејством алкохола или ако је учествовао у саобраћајној незгоди. Одбијање теста третира се као прекршај сам по себи, са истим последицама као и позитиван резултат.

Овлашћења за претрес (search powers) регулисана су Section 1 of PACE 1984, који дозвољава полицијском службенику да изврши претрес особе или возила без судског налога ако постоји разумна сумња да поседује украдене или забрањене предмете. У пракси, ова овлашћења често изазивају јавне расправе због ризика од дискриминације и прекомерне примене, што је довело до увођења обавезе вођења прецизне евиденције сваке радње и контроле преко Independent Office for Police Conduct (IOPC).

Судска пракса има кључну улогу у обликовању полицијских овлашћења у англосаксонском систему. Судови процењују да ли је полицијска интервенција била

³⁵<https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1988/52/contents>

³⁶<https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1988/52/section/6>

оправдана, законита и сразмерна. У том контексту посебно је значајна примена Human Rights Act (1998), којим се у унутрашњи правни поредак УК инкорпоришу одредбе Европске конвенције о људским правима (ECHR). Судови често процењују да ли је одређена радња повредила члан 8 ЕКЉП – право на поштовање приватног и породичног живота. На пример, у предмету *Gillan and Quinton v. UK* (2009), Европски суд за људска права утврдио је да британски полицијски поступак „stop and search“ без претходне сумње није у складу са чланом 8 Конвенције, јер није постојао довољан степен правне предвидивости и контроле. На овај начин се кроз судску праксу обликује динамичан баланс између јавне безбедности и индивидуалних права, што је суштина англосаксонског правног приступа полицијским овлашћењима.

За разлику од континенталних система, где је већина овлашћења детаљно кодификована, англосаксонски модел се одликује флексибилношћу и еластичношћу. Основна одлика је дискрециона оцена полицијског службеника, заснована на његовој професионалној процени конкретне ситуације. Та дискреција, међутим, није апсолутна: контролише се кроз принцип „judicial review“, односно судску ревизију законитости управних и полицијских радњи.

Поред тога, англосаксонски систем наглашава етички аспект полицијског рада. Полиција делује у оквиру концепта „policing by consent“ – односно, полиција није наметнута власт већ служба која делује уз пристанак заједнице. Поверење јавности, транспарентност и одговорност чине основне гаранције легитимитета њеног деловања.

Англосаксонски систем полицијских овлашћења представља пример динамичног споја традиције и модерности. Његова снага лежи у практичној прилагодљивости и сталној судској контроли, што омогућава брзо реаговање на нове безбедносне изазове уз очување темељних права појединца. Упркос одређеним критикама, попут могућности дискриминаторне примене овлашћења „stop and search“, овај модел успешно балансира јавну безбедност и индивидуалну слободу.

За Републику Србију, искуства англосаксонских земаља представљају вредан оријентир у даљем развоју полицијског права, нарочито у погледу:

- јачања судске и грађанске контроле над полицијским поступањем,
- подизања стандарда етичке одговорности службеника,
- унапређења транспарентности у раду,
- и развијања партнерства између полиције и заједнице.

Тако схваћен модел показује да је ефикасна и легитимна полицијска власт могућа само када се заснива на поверењу грађана и владавини права, што је универзалан идеал сваког демократског правног система.

4.3. Упоредна анализа стандарда законитости, пропорционалности и заштите људских права

У савременом правном систему, начела законитости, пропорционалности и заштите људских права представљају темељне стубове на којима почива легитимитет полицијске власти. Она одређују границе државне интервенције и служе као критеријум за оцену оправданости и дозвољености сваког поступања полицијских органа. Без обзира на разлике између континенталног и англосаксонског правног система, ова начела имају универзалан карактер и заједничку сврху — очување равнотеже између јавне безбедности и поштовања људског достојанства.

Начело законитости у континенталним системима, попут оног у Републици Србији, има строго нормативан карактер. Свака полицијска мера мора бити изричито заснована на закону, док је проширивање или тумачење овлашћења актима ниже правне снаге забрањено. Такав приступ обезбеђује висок степен предвидивости и контроле, јер грађани могу јасно сагледати оквире у којима полиција сме да делује. Закон о полицији и Закон о безбедности саобраћаја на путевима прописују конкретна овлашћења и поступке, чиме се јасно дефинише одговорност полицијских службеника. Међутим, овај модел понекад показује одређену крутост у суочавању са новим безбедносним изазовима, јер се свака измена мора нормативно спровести кроз законодавну процедуру. Насупрот томе, англосаксонски правни систем примењује флексибилнији приступ, у којем је нагласак на принципу разумности и судској контроли полицијских радњи. Закони као што су *Police and Criminal Evidence Act* из 1984. године и *Human Rights Act* из 1998. године постављају општи оквир полицијског поступања, док судови, кроз праксу и преседане, конкретизују његове границе. Уместо унапред исцрпно набројаних овлашћења, британски модел полази од начела да је полицијска интервенција оправдана ако је разумна, нужна и усмерена ка легитимном циљу. На тај начин се остварује већа прилагодљивост, али и повећана одговорност полицијских органа, јер се свако поступање може накнадно испитати пред судом.

Начело пропорционалности представља другу суштинску компоненту у систему заштите права и ограничења државне власти. Оно подразумева да свака мера коју

полиција примени мора бити примерена и неопходна у односу на циљ који се њоме постиже. У континенталном праву пропорционалност је уграђена у саму структуру законодавства и има нормативни карактер: полицијски службеник сме да употреби силу само ако је то нужно ради извршења службеног задатка и у најмањој могућој мери. У пракси се тиме спречава прекомерна употреба овлашћења и обезбеђује поштовање људског достојанства лица према коме се поступа. У англосаксонском систему, пак, пропорционалност није унапред прописана већ се оцена њене примене врши ретроактивно, кроз судску праксу. Судови у поступцима контроле законитости процењују да ли је полицијска мера била „пропорционална и нужна у демократском друштву“. Најзначајнији помак у том погледу донела је пракса Европског суда за људска права, нарочито у предметима *Gillan and Quinton v. UK* и *McCann v. UK*, где је утврђено да полицијска употреба силе или мера надзора без јасних критеријума нарушава право на приватност и сигурност личности. Ове одлуке показују да и у државама са дугом традицијом полицијске самосталности судска контрола остаје кључни механизам очувања пропорционалности.

Треће и највише начело — заштита људских права — представља суштину легитимитета полицијског поступања. Савремено схватање полицијске службе подразумева да је њен основни циљ заштита живота, достојанства и слободе грађана, а не само одржавање јавног реда. Устав Републике Србије, Европска конвенција о људским правима и Закон о полицији усклађени су у том погледу: сваки полицијски службеник дужан је да поступа у складу са начелом хуманости, недискриминације и поштовања личности. Практична примена ових начела обезбеђује се системом унутрашњег и спољашњег надзора — дисциплинским поступцима, контролом Заштитника грађана и судским правним средствима. У англосаксонском систему, где је примена Конвенције институционализована кроз *Human Rights Act*, заштита права има директно дејство у унутрашњем праву. Судови имају овлашћење да утврде несагласност полицијске мере са људским правима, а државни органи су дужни да обезбеде њено укидање или измену. Таква уставна пракса показује високи степен судске независности и снажан утицај европских стандарда на национално право. На наднационалном нивоу, Европски суд за људска права има кључну улогу у уједначавању праксе држава, без обзира на то којем правном систему припадају. Његова јуриспруденција поставила је универзалне критеријуме: свака полицијска мера мора бити заснована на закону, мора имати легитиман циљ и мора бити нужна и

сразмерна у демократском друштву. Управо овим стандардима се мери правна оправданост сваког ограничења основних слобода.

Упоредно посматрано, разлике између континенталног и англосаксонског система све више губе практични значај. Док први инсистира на нормативној прецизности и превентивној законској контроли, други тежи флексибилности и накнадној судској процени сваког појединачног случаја. Ипак, оба модела усмеравају се ка истом циљу — очувању правне сигурности и заштити грађана од могућих злоупотреба државне власти. Савремени европски правни оквир, заснован на пракси Европског суда за људска права, ствара заједнички простор у којем се ови стандарди све више приближавају. У њему законитост представља форму, пропорционалност меру, а заштита људских права суштину сваког полицијског поступања.

За Републику Србију, унапређење ових стандарда значи потребу за континуираним усаглашавањем са европским правним тековинама, унапређењем обуке полицијских службеника и јачањем независних контролних механизма. Само доследним спровођењем ових начела могуће је изградити полицијску службу која истовремено обезбеђује ефикасност у заштити јавног поретка и пуно поштовање права и слобода сваког појединца. На тај начин се остварује суштински циљ владавине права — да државна власт делује не само у складу са законом, већ и у служби човека као носиоца достојанства и права.

4.4. Усклађеност домаћег система са европским стандардима и праксом Европског суда за људска права

Процес усклађивања домаћег правног система са европским стандардима представља један од најважнијих корака у изградњи владавине права и унапређењу полицијског система у Републици Србији. С обзиром на европске интеграције и међународне обавезе које Србија преузима као чланица Савета Европе, посебно је значајна хармонизација националног законодавства и праксе са начелима и критеријумима које је развио Европски суд за људска права у Стразбуру. Управо овај процес омогућава да полицијска овлашћења буду истовремено ефикасна у заштити јавног реда и усклађена са стандардима поштовања људских права и основних слобода.

Након приступања Европској конвенцији о људским правима, Србија је прихватила обавезу да у свом правном поретку обезбеди поштовање права загарантованих Конвенцијом, као и да примењује праксу Европског суда као

обавезујући извор тумачења. У том смислу, уставна и законска решења у области полицијских овлашћења знатно су унапређена током последње деценије. Устав Републике Србије у члану 18. предвиђа да се људска и мањинска права непосредно примењују, а да се тумаче у складу са важећим међународним уговорима. Такво уставно решење поставља чврсту основу за увођење европских стандарда у све облике полицијског поступања. Закон о полицији из 2016. године (са изменама) изричито налаже поступање у складу са принципима законитости, пропорционалности и поштовања људских права, а уз то предвиђа и механизме контроле законитости поступака, као што су унутрашња контрола, дисциплински поступак и надзор Заштитника грађана.

Посебан напредак постигнут је у примени начела пропорционалности при употреби средстава принуде. Српско законодавство све више усваја европски модел који инсистира на „минималној нужности“ примене силе и на јасном документовању сваког поступка. Полицијски службеник дужан је да поступа сразмерно циљу, уз избегавање непотребне штете и поштовање физичког и психичког интегритета лица према којем се интервенише. Овај принцип, развијен у пракси Европског суда за људска права, нарочито кроз предмете *McCann v. UK*, *Nachova v. Bulgaria* и *Makaratzis v. Greece*, постао је универзални стандард у процени законитости полицијске употребе силе. У овим одлукама Суд је нагласио да држава има позитивну обавезу да обезбеди ефикасну контролу над поступањем својих службеника и да свако лишавање живота или тешко повређивање које настане као последица полицијске акције мора бити предмет темељне и независне истраге. Тај стандард постепено постаје саставни део домаће праксе, што се види у раду надлежних тужилаштава и увођењу интерних истражних механизма у оквиру Министарства унутрашњих послова.

У домену заштите права на приватност, достојанство и физички интегритет, домаће законодавство све више се приближава европским решењима. Закон о полицији и Закон о заштити података о личности предвиђају строга правила о употреби техничких средстава надзора, снимању на јавним местима и обради личних података. То је у складу са стандардом из праксе Европског суда, према којем свака мера надзора мора бити „прописана законом, нужна у демократском друштву и сразмерна легитимном циљу“. Одлуке попут *Klass and Others v. Germany* и *Uzun v. Germany* поставиле су критеријуме који се сада постепено усвајају и у српској правној пракси. Ипак, изазови остају у доследној примени ових принципа, нарочито у погледу надзора

над специјалним истражним мерама и заштите података при видео-надзору јавних простора.

У сфери процесних гаранција и права на правичан поступак, Србија је такође направила помаке усклађивањем полицијских процедура са чланом 6. Европске конвенције. Увођењем дужности полиције да осумњиченом одмах омогући приступ браниоцу и да га обавести о правима, као и обавезе вођења службене белешке о свакој примени овлашћења, остварује се већа транспарентност и заштита од злоупотреба. Европски суд је у више предмета истакао да се ефективно право на одбрану мора обезбедити од самог почетка полицијског поступања, што се сада препознаје и у домаћој пракси.

Иако је формални оквир у великој мери усклађен, изазови остају у примени и интерпретацији ових стандарда у свакодневном раду полицијских службеника. Практика Европског суда наглашава да пука усаглашеност законског текста није довољна, већ да је неопходна култура поштовања људских права и континуирана едукација службеника. У том контексту, значајну улогу имају обуке у организацији Криминалистичко-полицијског универзитета и сарадња са међународним институцијама као што су Савет Европе, ОЕБС и FRONTEX. Ове активности доприносе јачању институционалне свести о томе да је полицијско поступање не само законска дужност већ и морална обавеза у служби грађана.

Сумирано, може се закључити да је правни систем Републике Србије у великој мери усаглашен са европским стандардима у области полицијских овлашћења, али да је даљи напредак условљен практичном применом начела законитости, пропорционалности и хуманости. Потпуно усвајање праксе Европског суда за људска права не подразумева само формалну хармонизацију, већ и промену свести унутар институција безбедности, где владавина права и поштовање достојанства сваког појединца морају постати природан део професионалне етике. Само тако полиција може остварити своју улогу као гарант безбедности, али и као чувар демократских вредности и људских права у друштву које тежи европским интеграцијама.

5. ИЗАЗОВИ И ПЕРСПЕКТИВЕ УНАПРЕЂЕЊА СИСТЕМА ПОЛИЦИЈСКИХ ОВЛАШЋЕЊА У САОБРАЋАЈУ

Савремени систем полицијских овлашћења у области саобраћаја у Републици Србији представља резултат дугогодишњег развоја и усклађивања са европским правним и институционалним стандардима. Ипак, упркос значајним реформама и модернизацији нормативног оквира, бројни изазови и даље ограничавају пуну ефикасност, транспарентност и легитимитет полицијског деловања. Ови изазови не произлазе искључиво из недостатака у законодавству, већ и из институционалних, технолошких и етичких фактора који утичу на начин на који се овлашћења примењују у пракси.

Полицијско поступање у саобраћају налази се на пресеку између репресивне и превентивне функције државе, што захтева висок степен правне уређености, професионализма и јавног поверења. С једне стране, полиција мора деловати одлучно ради очувања безбедности на путевима, док, с друге стране, свака њена радња мора бити у складу са принципима законитости, пропорционалности и поштовања људских права. Баланс између ових аспеката представља кључни услов легитимног и ефикасног вршења полицијске власти. У том контексту, посебно је важно размотрити питања нормативне усаглашености закона, институционалне сарадње и контроле, као и степен усвојености етичких стандарда у свакодневном раду полицијских службеника.

Развој технологије и дигитализација јавне управе додатно отварају нове могућности, али и ризике у примени полицијских овлашћења. Савремени системи видео-надзора, интелигентни саобраћајни уређаји и базе података о прекршајима значајно унапређују капацитете полиције, али истовремено постављају питање заштите приватности, правне контроле и етичке употребе података. У ери дигиталног управљања, полицијски систем мора пронаћи равнотежу између ефикасности и заштите основних права, што захтева континуирано прилагођавање законодавног и институционалног оквира.

Поред технолошких и нормативних изазова, посебну пажњу захтева и питање кадровске структуре и континуиране едукације полицијских службеника. Обука и професионални развој представљају темељ ефикасности, али и гаранцију поштовања људских права у свакодневном поступању. Само кроз системску и међусекторску сарадњу полиције, правосуђа, образовних институција и цивилног друштва могуће је

изградити стабилан систем који ће обезбедити и безбедност саобраћаја и заштиту грађанског достојанства.

Циљ овог поглавља је да анализира најважније изазове у примени постојећег законодавства и институционалног оквира, да идентификује недостатке у професионалним и етичким стандардима, да укаже на могућности које нуди технолошки развој и да понуди конкретне смернице за унапређење система полицијских овлашћења у саобраћају. Ова анализа има за циљ не само идентификовање проблема, већ и сагледавање перспектива — у којој мери се полицијска служба у Србији може развијати у правцу савременог, ефикасног и демократски контролисаног система који делује у служби грађана.

5.1. Нормативни и институционални изазови у примени закона

Питање ефикасне примене полицијских овлашћења у области саобраћаја не зависи само од садржине закона, већ и од начина њиховог тумачења, институционалне координације и доследне примене у пракси. Иако Република Србија у последњој деценији бележи значајан напредак у нормативном уређењу полицијског система, бројни проблеми и даље ограничавају његову функционалност и доследност. Они се манифестују у недовољној усклађености појединих прописа, преклапању надлежности институција, недоследној примени прописа на локалном нивоу, као и у ограниченим кадровским и техничким капацитетима органа надлежних за контролу саобраћаја.

Савремени законодавни оквир полицијског деловања у Србији заснован је пре свега на Закону о полицији, Закону о безбедности саобраћаја на путевима, као и на низу подзаконских аката који ближе уређују поступке, овлашћења и мере које полицијски службеници могу предузимати. Ови закони, упркос својој свеобухватности, често се суочавају са проблемом практичне примене, јер поједине одредбе остављају широк простор за различита тумачења или нису у потпуности усклађене са међународним стандардима. На пример, у појединим случајевима постоје несагласности између Закона о полицији и Закона о прекршајима у погледу поступања према прекршиоцу на лицу места, односно овлашћења полицијског службеника да изрекне меру или привремено задржавање. Таква нормативна неусклађеност може довести до правне несигурности и неуједначене праксе, што директно утиче на поверење грађана у полицијске органе.

Један од значајних изазова представља и честе измене и допуне закона, које, иако усмерене на унапређење, у пракси често изазивају правну нестабилност. Систем саобраћајне безбедности захтева предвидивост и континуитет, док честа измена нормативног оквира ствара нејасноће и оптерећује примену на терену. Полицијски службеници, нарочито на локалном нивоу, често се суочавају са ситуацијом да су нови прописи донети без довољне обуке или упутстава за примену, што доводи до различитих интерпретација и недоследности у раду. Проблем се посебно уочава у области саобраћајних прекршаја и примене мера попут привременог одузимања возила, алкотестирања, задржавања возача или употребе техничких уређаја, где недовољно јасне процедуре могу довести до повреде процесних права лица или недовољног обезбеђења доказа.

Институционални изазови такође имају значајан утицај на делотворност система. Систем безбедности саобраћаја у Србији подразумева сарадњу више субјеката: Министарства унутрашњих послова, локалних самоуправа, тужилаштва, судова, јавних предузећа и невладиних организација. Међутим, та сарадња није увек ефикасна нити систематски уређена. Недостају јасни механизми међусекторске комуникације и размене података, што често доводи до кашњења у поступцима или неусклађености у деловању различитих служби. На пример, процес обраде података о саобраћајним прекршајима и даље се у великој мери ослања на ручну комуникацију између полиције, прекршајних судова и општинских органа, што успорава поступак и смањује ефикасност у наплати казни и статистичкој анализи.

Поред координационих проблема, институционална структура Министарства унутрашњих послова сама по себи носи одређене слабости. Децентрализовани модел организације омогућава прилагођавање локалним условима, али истовремено може довести до неуједначене примене прописа и различитог нивоа стручности службеника у различитим регионима. Посебан изазов представља дисбаланс између оптерећености полицијских управа и расположивих људских ресурса: у појединим регионима број службеника у саобраћајној полицији није сразмеран обиму посла и броју возила на путевима, што доводи до неравномерне контроле и недовољне превенције.

Додатно, постоје изазови у области интерне и екстерне контроле законитости рада полиције. Унутрашња контрола у оквиру Министарства унутрашњих послова има ограничене капацитете, а њена ефикасност често зависи од сарадње са другим институцијама. Спољна контрола, коју врши Заштитник грађана и независна тела, још

уек нема довољно снажну позицију у систему јавне управе. Пракса показује да поступци покренути по притужбама грађана често трају дуго и завршавају се без конкретних последица по службенике, што слаби поверење јавности у систем контроле и уравнотежености власти.

Суштински проблем представља и недостатак адекватног механизма евалуације учинка полицијских овлашћења. У Србији још увек није у потпуности развијен систем процене ефеката примене закона у области саобраћајне безбедности. Недостају аналитички извештаји који би обухватили податке о броју спроведених контрола, врсти и исходу интервенција, као и процену утицаја појединих мера на смањење броја саобраћајних незгода. Без оваквих података тешко је донети објективне закључке о ефикасности прописа и потреби за њиховом изменом. У том смислу, развој система за прикупљање, обраду и анализу података представља приоритет у даљем унапређењу институционалног оквира.

Упоредна искуства европских држава показују да је нормативна ефикасност нераскидиво повезана са институционалном одговорношћу. Закон не може остварити своју сврху ако није праћен јасним процедурама, обученим кадровима и системом надзора који обезбеђује транспарентност. У Србији је потребно наставити процес усаглашавања прописа са европским стандардима, али и изградњу институционалне културе у којој се поштовање закона схвата не као формална обавеза, већ као суштински део професионалног идентитета полицијског службеника. Само такав приступ може осигурати да полицијска овлашћења у области саобраћаја буду не само законита, већ и делотворна, правична и у служби јавног интереса.

5.2. Етички стандарди и професионална одговорност полицијских службеника

Професионална етика и одговорност полицијских службеника представљају један од најзначајнијих елемената система владавине права и темељ легитимитета полицијске власти. Док правни прописи одређују шта је дозвољено или забрањено, етички стандарди дефинишу како полицијски службеник треба да поступа како би обезбедио поверење јавности, очувао достојанство службе и поступао у складу са вредностима друштва које служи. У области саобраћаја, где полиција свакодневно непосредно контактира са великим бројем грађана, питање професионалне етике има посебан значај, јер начин комуникације, процена ситуације и примена овлашћења

непосредно утичу на углед институције и на перцепцију праведности полицијског деловања.

Етичко поступање полицијских службеника произилази из комбинације законских обавеза, професионалних стандарда и моралних начела. Закон о полицији Републике Србије у члану 7. изричито предвиђа да полицијски службеник мора поступати савесно, стручно и непристрасно, уз поштовање људског достојанства и права грађана. Поред законских норми, Министарство унутрашњих послова усвојило је и Кодекс полицијске етике, који утврђује начела понашања, вредности и стандарде којих се полицијски службеници морају придржавати у свом раду. Овај кодекс представља морални компас полицијске службе и служи као допуна правним прописима, усмеравајући понашање у ситуацијама које закон не може унапред предвидети.

Професионална одговорност полицијског службеника, посебно у саобраћајној полицији, подразумева више од пuke дисциплинске одговорности. Она укључује свест о друштвеној улози полиције као јавне службе која делује у интересу грађана, уз сталну обавезу самоконтроле, интегритета и транспарентности. Одговорност полицијског службеника огледа се у свакодневним одлукама — у начину на који зауставља возило, комуницира са грађанима, одмерава примену овлашћења или поступа у конфликтним ситуацијама. Професионално понашање није ограничено само на поштовање прописа, већ подразумева и способност да се у сложеним околностима поступа правично, уз уважавање људских права, принципа хуманости и јавног интереса.

Посебан етички изазов представља однос између законитости и дискреционе процене полицијског службеника. У пракси, бројне ситуације захтевају процену у којој полицајац мора самостално одлучити о мери и начину интервенције — на пример, приликом избора да ли ће изрећи опомену, новчану казну или предузети рестриктивнију меру. У тим случајевима правни прописи дају оквир, али етички стандарди одређују квалитет одлуке. Злоупотреба дискреционе моћи, било у виду прекомерне примене овлашћења или селективног поступања, подрива поверење јавности и нарушава основни принцип једнакости пред законом. Стога етичка обука и интернализација вредности као што су поштовање, интегритет и правичност имају кључну улогу у очувању професионалног интегритета полицијске службе.

Поред индивидуалне, постоји и институционална одговорност полицијских структура да промовишу и обезбеде етичко поступање. То подразумева развој система вредновања рада који не награђује само квантитативне резултате (број изречених казни, издатих прекршајних налога), већ и квалитет поступања и поштовање етичких стандарда. Примена принципа транспарентности, вођење евиденције о пријавама против службеника, редовно објављивање података о поступцима и увођење етичких савета унутар полицијских управа представљају кораке ка јачању поверења јавности. Јавност мора имати уверење да полицијска служба поседује механизме самоконтроле и спремност да санкционише непрофесионално понашање.

Важну улогу у очувању професионалне одговорности има и етичка култура унутар организације. Она се не гради искључиво прописима, већ дуготрајним процесом образовања, менторства и личног примера руководиоца. Истраживања показују да службеници који раде у окружењу где се подстиче транспарентност, колегијалност и етичка комуникација показују већи степен професионалне савесности. Супротно томе, институционална толеранција према непрофесионалном понашању или „корпоративно ћутање“ о прекршајима колега стварају климу која подрива морални ауторитет полиције. Управо зато, систем вредновања мора укључити и механизме за идентификацију и превенцију етичких девијација, као и подршку службеницима који пријављују неправилности.

У контексту саобраћајне полиције, етички стандарди посебно долазе до изражаја у поступању према грађанима, избегавању коруптивних понашања и одговорном коришћењу техничких средстава. Саобраћајни полицајац свакодневно представља лице државе пред грађанима, те његово понашање у великој мери утиче на перцепцију целокупне полицијске службе. Злоупотреба овлашћења у виду селективног поступања, фаворизовања, непристојне комуникације или захтева за материјалну корист не представљају само дисциплинске прекршаје, већ нарушавају темељни однос поверења између полиције и друштва. Етички интегритет подразумева да службеник делује искључиво у складу са законом и савешћу, без утицаја личних интереса, политичких притисака или јавног мњења.

Посебно важно место у систему професионалне етике заузима транспарентност и одговорност у употреби силе. Употреба физичке принуде, иако законом дозвољена у одређеним случајевима, мора бити строго контролисана и оправдана. Етички аспект употребе силе подразумева свест да је свака интервенција изузетак, а не правило, те да

је циљ полицијског поступања увек превенција, а не репресија. Одговорност за сваку примену принуде мора бити јасно утврђена, а поступци документовани и подложни независној провери. На тај начин се штите и грађани и сами полицијски службеници, јер транспарентност искључује могућност произвољних оптужби и обезбеђује правну сигурност.

Етички стандарди се не могу наметнути искључиво законодавним путем. Они морају постати део професионалне свести и културе понашања. У том циљу неопходно је континуирано образовање и усавршавање службеника, како кроз формалну едукацију у полицијским школама и на универзитетима, тако и кроз практичне семинаре, симулације и етичке радионице. Савремене европске полиције све више уводе обавезне програме етичке обуке који укључују студије случаја, анализу дилема и развој способности критичког расуђивања. Ови модели могли би се успешно применити и у Србији, уз адаптацију локалним околностима и правном контексту.

Сумирајући, може се закључити да етички стандарди и професионална одговорност представљају основни предуслов за легитимно и ефикасно вршење полицијских овлашћења у области саобраћаја. Без стабилног етичког темеља, ни најбоље законодавне и институционалне реформе не могу осигурати трајно поверење јавности и доследну примену начела владавине права. Полицијска служба, као носилац јавног поверења, мора стално тежити усавршавању професионалних вредности, изградњи организационе културе интегритета и очувању моралног кредибилитета као највише вредности свог позива. Само таква полиција може бити истински гарант безбедности, законитости и правичности у друштву.

5.3. Технолошка модернизација и дигитализација контроле саобраћаја

Развој савремених технологија у последњим деценијама суштински је изменио концепт полицијског рада у области саобраћаја. Док је традиционални модел контроле саобраћаја почивао углавном на физичком присуству полицијских службеника на терену и непосредној визуелној контроли, данас се све више ослања на дигиталне системе праћења, анализе и управљања подацима. Технолошка модернизација није само инструмент повећања ефикасности, већ и механизам очувања законитости и транспарентности, јер омогућава прецизније евидентирање поступака, објективну контролу и смањење могућности злоупотребе.

У Републици Србији процес дигитализације унутар Министарства унутрашњих послова представља један од најзначајнијих сегмената шире реформе јавне управе. Модернизација полицијског рада у саобраћају заснива се на постепеном увођењу техничких и информационих система који омогућавају ефикаснију контролу, бољу координацију институција и бржу обраду података. Посебан напредак остварен је у области видео-надзора и аутоматизованог препознавања прекршаја. Системи као што су аутоматске камере за мерење брзине, уређаји за препознавање регистарских таблица (ANPR – Automatic Number Plate Recognition) и стационарни сензори за детекцију пролаза на црвено светло значајно су допринели повећању дисциплине возача и објективизацији полицијског поступања. Ови системи омогућавају потпуно електронско документовање прекршаја, чиме се искључује субјективна процена службеника и смањује простор за корупцију.

Ипак, дигитализација у области саобраћаја не подразумева само увођење камера и уређаја за снимање. Она обухвата читав спектар мера које воде ка интелигентном управљању саобраћајем (Intelligent Transport Systems – ITS). Ови системи омогућавају интеграцију података из различитих извора — саобраћајних камера, сензора, GPS уређаја, полицијских база и јавних платформи — у јединствене аналитичке системе који подржавају доношење одлука у реалном времену. Такви системи омогућавају брже реаговање на саобраћајне инциденте, предвиђање загушења и планирање превентивних мера. Упоредна искуства европских градова, попут Будимпеште, Прага и Љубљане, показују да је примена интегрисаних система управљања саобраћајем довела до значајног смањења броја саобраћајних незгода и боље координације између полицијских, комуналних и саобраћајних служби.

У Србији се последњих година развијају пројекти који иду у том правцу, као што су Систем за видео-надзор и управљање саобраћајем у Београду („Безбедан град“) и регионалне платформе за интегрисану безбедност у градовима као што су Ниш, Нови Сад и Крагујевац. Ови системи омогућавају полицији да у реалном времену прати кретање возила, детектује прекршаје и брзо идентификује возаче који представљају ризик по безбедност. Међутим, њихова примена истовремено поставља питање заштите приватности и законитости обраде података. Због тога је неопходно да свака технолошка иновација буде праћена јасним нормативним оквиром који одређује сврху, обим и рокове чувања прикупљених информација, као и механизме надзора над њиховом употребом. Европски стандарди, посебно они садржани у Општој уредби о

заштити података (GDPR), налажу да технолошка решења у области јавне безбедности морају бити пропорционална циљу који се жели постићи, односно да не смеју прекомерно задирати у приватност грађана.

Поред контроле саобраћаја, дигитализација има велики значај и у унутрашњем функционисању полицијске службе. Увођење интегрисаних информационих система омогућава бољу организацију рада, бржу размену података између различитих организационих јединица и поузданију евиденцију спроведених мера. Системи као што су електронски регистри прекршаја, базе података о возачима и возилима, системи за управљање доказима и електронске базе за контролу рада полицијских патрола доприносе повећању ефикасности, али и транспарентности рада полиције. На тај начин се обезбеђује боља контрола законитости поступања и смањује ризик од неправилности и злоупотреба.

Технолошки напредак, међутим, отвара и нове облике одговорности и изазова. Први и најважнији односи се на информациону безбедност и заштиту података. Са порастом количине дигиталних информација које полиција прикупља и обрађује, повећава се и ризик од неовлашћеног приступа, злоупотребе или „цурења“ података. Ово питање је нарочито осетљиво у контексту снимака са видео-надзора и база које садрже биометријске или локацијске податке. Стога је потребно развити јасне протоколе за чување, приступ и брисање података, као и систем интерне контроле који би спречио злоупотребу технолошких средстава од стране самих службеника. Дигитална етика постаје нова димензија полицијске одговорности, која подразумева не само техничку компетенцију, већ и моралну свест о последицама неправилне употребе података.

Други изазов односи се на капацитет и обученост кадрова за рад са новим технологијама. Савремена полицијска опрема и софтверски системи захтевају специфична техничка знања која премашују традиционални оквир полицијске обуке. Недостатак дигиталних компетенција код службеника може довести до неефикасне употребе система или до грешака које нарушавају доказни поступак. Због тога је неопходно увести сталне програме технолошке едукације, у сарадњи са универзитетима, ИТ сектором и међународним организацијама. Посебну пажњу треба посветити обуци за коришћење аналитичких и предиктивних система, који се у савременим полицијама све више користе за прогнозирање ризичних понашања и планирање превентивних мера.

Трећи аспект модернизације односи се на технолошку транспарентност и јавни надзор. Увођење дигиталних система мора бити праћено јавним информисањем о њиховој сврси, начину функционисања и правним гаранцијама заштите података. Недостатак транспарентности може изазвати отпор јавности и сумњу у намере државних органа, што слаби поверење у институције. У европској пракси, као пример добре праксе истичу се модели у којима су грађани путем јавних портала или независних тела укључени у надзор над употребом техничких средстава, чиме се обезбеђује демократска контрола дигиталне безбедности.

Коначно, неопходно је посматрати технолошку модернизацију не као сам себи довољан циљ, већ као средство у служби више друштвене функције полиције — очувања живота, здравља и достојанства грађана. Савремене технологије треба да омогуће да полицијско поступање постане ефикасније, али и праведније, засновано на подацима и доказима, а не на субјективној процени. Истовремено, дигитализација мора ићи упоредо са јачањем институционалних и етичких механизма контроле, како би се очувала равнотежа између ефикасности и заштите права.

Посматрано у ширем контексту, Србија се налази у процесу постепене, али континуиране трансформације полицијског система у правцу дигиталног управљања. Иако су технички и финансијски ресурси ограничени, јасно је да будућност полицијског рада у саобраћају припада интегрисаним, дигитално умреженим системима који омогућавају брже, прецизније и правичније поступање. У том смислу, технолошка модернизација није само инструмент повећања ефикасности, већ и темељ обнове поверења између полиције и грађана — поверења заснованог на транспарентности, законитости и технолошкој одговорности као новим вредностима полицијске службе у 21. веку.

5.4. Обука кадрова и међусекторска сарадња као предуслов ефикасности

Људски фактор представља најважнији ресурс у систему полицијских овлашћења, јер ни најсавременији технолошки системи, ни најбољи закони не могу обезбедити резултате без стручних, обучених и мотивисаних кадрова. Квалитет полицијског поступања у великој мери зависи од нивоа знања, професионалне културе и комуникационих вештина службеника који свакодневно примењују закон на терену. Управо зато, континуирана обука кадрова и ефикасна међусекторска сарадња

представљају кључне предуслове за успостављање функционалног, правично оријентисаног и транспарентног система полицијских овлашћења у области саобраћаја.

Систем образовања и обуке полицијских службеника у Републици Србији заснива се на вишестепеном моделу који обухвата основно школовање у оквиру Криминалистичко-полицијског универзитета, специјализоване курсеве у Центрима за обуку Министарства унутрашњих послова, као и континуирано стручно усавршавање током радног века. Иако је овај модел нормативно добро постављен, у пракси постоје бројни изазови. Најпре, програмска структура често заостаје за савременим безбедносним изазовима и технолошким променама. Садржаји наставе су у појединим сегментима недовољно ажурирани, а часови етичког образовања и комуникационих вештина још увек нису довољно заступљени у односу на традиционалне дисциплине. У модерном саобраћајном окружењу, које захтева комбинацију правног знања, техничких компетенција и социјалне осетљивости, полицијски службеник мора поседовати шири спектар способности него што је то било потребно у прошлости.

Поред формалног образовања, суштинску улогу има континуирана практична обука и усавршавање, која треба да прати технолошки развој и промене у правном оквиру. Обука не сме бити посматрана као једнократни процес, већ као континуирани професионални циклус. Савремене европске полиције, попут оних у Немачкој, Холандији или Чешкој, заснивају своје системе обуке на концепту „учења током целе службе“ (lifelong learning), који подразумева редовне програме усавршавања, процену стручних компетенција и обавезно учешће службеника у радионицама из области комуникације, етике и људских права. У Србији је потребно додатно институционализовати овај приступ и створити механизам који би гарантовао да сваки полицијски службеник периодично пролази кроз едукацију из актуелних области, као што су дигитална безбедност, примена нових техничких уређаја, управљање конфликтима и комуникација са грађанима.

Посебан изазов представља развој меких вештина (soft skills) – способности које обухватају емпатију, контролу емоција, асертивну комуникацију и процену ризика у динамичним ситуацијама. У саобраћајној полицији, где су службеници свакодневно у директном контакту са грађанима, управо ове вештине најчешће одређују квалитет односа између полиције и јавности. Службеник који уме да смирено комуницира, објасни разлог поступка и поступи коректно, доприноси изградњи позитивне перцепције полиције више него било која кампања или медијска стратегија. Зато обука

мора обухватити не само техничко и правно знање, већ и психолошку и социјалну компоненту полицијског рада.

Поред индивидуалне компетенције, ефикасност полицијских овлашћења у великој мери зависи од међусекторске сарадње различитих институција. Систем безбедности саобраћаја није ограничен само на делокруг Министарства унутрашњих послова. Он подразумева сарадњу са судовима, тужилаштвима, локалним самоуправама, школама, здравственим установама, јавним предузећима и цивилним сектором. Без такве координације, полицијске мере губе ефекат и континуитет. На пример, превентивне акције усмерене на младе возаче не могу дати резултат ако нису подржане едукативним програмима у школама и медијским кампањама. Слично томе, сузбијање алкохолизма у саобраћају захтева координацију између полиције, здравствених институција и невладиних организација које се баве јавним здрављем.

Међусекторска сарадња у Србији се још увек развија и често зависи од појединачне иницијативе, а не од системског механизма. Иако постоје национални савети и радна тела за безбедност саобраћаја, њихова активност није увек довољно конзистентна и функционално повезана са оперативним структурама. Да би се постигла стварна ефикасност, потребно је успоставити интегрисани модел управљања безбедношћу саобраћаја, који би објединио активности свих релевантних актера. Такав модел постоји у више европских земаља и заснива се на тзв. „четвороуглу сарадње“: полиција – локална самоуправа – образовне установе – цивилно друштво. Овај приступ омогућава да се мере не спроводе изоловано, већ као део шире стратегије усмерене на промену понашања и свести учесника у саобраћају.

Један од најефикаснијих облика међусекторске сарадње у последњим годинама јесте повезивање полицијских органа са академском заједницом и научноистраживачким институцијама. Универзитети и стручни центри могу значајно допринети развоју аналитичких модела, процени ризика и изради стратегија заснованих на подацима. У Србији постоји позитивна пракса сарадње између Криминалистичко-полицијског универзитета и Агенције за безбедност саобраћаја, што омогућава научно заснован приступ у креирању јавних политика. Међутим, потребно је још више продубити ову сарадњу и омогућити редовну размену података, заједничке истраживачке пројекте и учешће стручњака из различитих области у процесу обуке и евалуације полицијских мера.

Значајна димензија међусекторске сарадње односи се и на међународну координацију и размену искустава. У оквиру процеса европских интеграција, Србија све више учествује у пројектима и програмима Европске уније као што су *Twinning*, *TAIEX* и *IPA* пројекти који омогућавају обуку кадрова, увођење европских стандарда и размену најбољих пракси. Посебно важна је сарадња са агенцијама као што су *FRONTEX* и *EUROPOL*, као и укључивање у регионалне иницијативе за безбедност саобраћаја на Балкану. Ови облици међународне сарадње доприносе не само стручном усавршавању, већ и изградњи културе заједничке одговорности и професионалне солидарности међу службеницима.

Сумирајући, може се закључити да је обука кадрова и међусекторска сарадња темељ ефикасног и законитог система полицијских овлашћења у области саобраћаја. Без обучених и одговорних службеника, као и без координације између институција, најбоље замишљени закони и технологије остају без стварног ефекта. Улагање у људске ресурсе, развој професионалних компетенција и изградња стабилних мрежа сарадње између полиције, правосуђа, образовања и цивилног сектора представљају најбољу инвестицију у дугорочну безбедност и поверење јавности. Само систем који интегрише знање, етику и партнерство може обезбедити полицијску службу која делује ефикасно, правично и у складу са највишим демократским стандардима.

5.5. Предлози за унапређење законодавног и практичног оквира

Свеобухватна анализа постојећег система полицијских овлашћења у области саобраћаја у Републици Србији указује на потребу његовог континуираног унапређивања, како у нормативном тако и у практичном смислу. Иако су током последњих година спроведене бројне реформе усмерене ка усаглашавању са европским стандардима, још увек постоји простор за побољшање у доменима законодавне прецизности, институционалне координације, професионалне етике, технолошког развоја и јавне контроле. Суштина сваке реформе мора бити усмерена ка стварању система који ће истовремено обезбедити ефикасну заштиту јавног интереса и пуно поштовање људских права и слобода грађана.

Први корак у унапређењу односи се на даље усаглашавање националног законодавства са европским стандардима, посебно у погледу примене принципа пропорционалности и заштите права на приватност. Потребно је ревидирати и уједначити поједине одредбе Закона о полицији, Закона о безбедности саобраћаја на

путевима и Закона о прекршајима, како би се елиминисале недоследности у тумачењу полицијских овлашћења и поступака. На пример, јасније дефинисање услова за задржавање лица, употребу техничких уређаја и мерење присуства алкохола и психоактивних супстанци може значајно повећати правну сигурност и смањити простор за произвољност. Истовремено, неопходно је додатно уредити питање видео-надзора и обраде личних података у складу са Општом уредбом Европске уније о заштити података (GDPR), како би се осигурало да дигитална безбедност не угрози приватност грађана.

Други приоритет односи се на јачање институционалних механизма контроле и надзора над полицијским поступањем. Унутрашња контрола у оквиру Министарства унутрашњих послова мора бити кадровски и организационо ојачана, са већим степеном независности у раду. Поред тога, улогу Заштитника грађана, парламентарних тела и независних надзорних институција потребно је проширити кроз бољу размену података и обавезу јавног извештавања о резултатима контрола. Посебно је важно успоставити јасне критеријуме за одговорност службеника у случају злоупотребе овлашћења и обезбедити правну заштиту узбуњивача који пријављују неправилности у раду полиције. Увођењем транспарентних процедура и јасних санкција не само да се спречавају појединачни прекршаји, већ се гради институционална култура одговорности и интегритета.

Следећи корак односи се на унапређење система професионалне обуке и развоја кадрова. Полицијски службеници који спроводе мере у области саобраћаја морају имати не само правна и техничка знања, већ и комуникационе, психолошке и етичке компетенције. Препоручљиво је увести обавезне програме континуиране обуке који би обухватили области као што су примена европских стандарда људских права, процена ризика, употреба нових техничких уређаја, дигитална етика и односи са јавношћу. Успостављање система акредитације за обуку и лиценцирање полицијских службеника допринело би професионализацији службе и обезбедило стандардизован квалитет рада. Поред тога, неопходно је развијати менторске програме у којима искусни службеници преносе знање млађим колегама, чиме се оснажује култура етичког и стручног континуитета.

Значајан сегмент унапређења односи се и на даљи развој технолошких капацитета и дигиталних система у служби безбедности саобраћаја. Поред шире примене камера и система за аутоматизовано препознавање прекршаја, потребно је

развити јединствену националну базу података која би интегрисала информације о возачима, возилима, прекршајима, саобраћајним незгодама и казним поступцима. Овај систем би омогућио ефикаснију анализу ризика, израду статистичких модела и правовремено планирање превентивних мера. Истовремено, треба развити протоколе за заштиту података и ограничити приступ осетљивим информацијама само овлашћеним лицима. Технолошка модернизација мора бити праћена одговарајућом правном регулативом која осигурава транспарентност, одговорност и закониту употребу прикупљених података.

Један од кључних елемената будућег развоја представља јачање међусекторске и међународне сарадње. Безбедност саобраћаја није изолован задатак полиције, већ резултат координације више институција и друштвених актера. Због тога је потребно интензивирати сарадњу са локалним самоуправама, образовним установама, здравственим институцијама, медијима и невладиним организацијама, у циљу промовисања културе безбедности и подизања свести грађана. На међународном плану, Србија би требало да настави да учествује у европским програмима и иницијативама у области безбедности саобраћаја, као што су *VISION ZERO* и *EU Road Safety Strategy*, које промовишу концепт „нулте толеранције“ на смртне исходе у саобраћају. Укључивање у ове програме омогућило би пренос најбољих пракси и примену најновијих технолошких и организационих модела.

Неопходно је и унапређење комуникације између полиције и грађана. Полиција мора деловати као сервис грађана, а не само као орган репресије. У том контексту, потребно је јачати концепт *community policing* – полиције у заједници, која се заснива на сарадњи, поверењу и отвореној комуникацији. Организовањем јавних трибина, информативних кампања и дигиталних платформи за комуникацију са грађанима, могуће је постићи виши степен јавног поверења и транспарентности у раду. Јавност мора бити упозната са правима и обавезама полицијских службеника, као и са процедурама које гарантују законитост поступања, што уједно представља и механизам превенције сукоба и неразумевања између грађана и полиције.

Посебну пажњу треба посветити институционалном систему евалуације ефеката полицијских мера. Потребно је развити објективне показатеље успешности који би омогућили да се делотворност полицијских активности не мери само бројем изречених казни или спроведених контрола, већ и реалним резултатима — смањењем броја саобраћајних незгода, подизањем нивоа безбедносне културе и повећањем поверења

грађана. Увођење редовних годишњих извештаја, доступних јавности, допринело би транспарентности и континуираном унапређењу рада.

Сумирано, унапређење законодавног и практичног оквира мора бити системско, усмерено на јачање професионализма, транспарентности и поверења. Законодавне реформе морају ићи руку под руку са институционалним и етичким јачањем полицијске службе, технолошким развојем и образовањем кадрова. Само такав холистички приступ може обезбедити да полицијска овлашћења у области саобраћаја буду у складу са европским стандардима, али и прилагођена локалним условима и потребама грађана. У коначници, квалитет полицијског система не мери се само бројем мера које предузима, већ степеном поверења које грађани имају у његову правичност, стручност и посвећеност јавном добру.

ЗАКЉУЧАК

Полицијска овлашћења представљају један од најзначајнијих сегмената система јавне безбедности, јер одражавају однос државе према владавини права, људским правима и демократским вредностима. Њихова суштина лежи у балансирању између потребе државе да обезбеди јавни ред, мир и безбедност грађана, и обавезе да притом очува и гарантује основна људска права и слободе. У том смислу, полицијска овлашћења имају двоструку природу — с једне стране, представљају инструмент заштите друштва, а с друге стране, ограничење државне моћи у складу са начелом законитости и пропорционалности.

У Републици Србији, правни режим полиције утемељен је на Уставу и Закону о полицији, који јасно дефинишу надлежности, делокруг рада, обавезе и овлашћења полицијских службеника. Законски оквир обезбеђује да полицијска делатност буде усмерена на заштиту грађана, њихове имовине и јавног поретка, уз строго поштовање законитости и хуманости у поступању. Посебан значај имају организациона решења унутар Дирекције полиције, која обезбеђују функционалну повезаност и ефикасно извршавање задатака на свим нивоима.

Када је реч о полицијским овлашћењима у саобраћају, она имају изразиту практичну и превентивну вредност, јер се њиховом правилном применом непосредно утиче на смањење броја саобраћајних прекршаја и несрећа, повећање дисциплине учесника у саобраћају и заштиту људских живота. Овлашћења као што су упозорење и наређење, привремено одузимање предмета, прегледање лица и возила, утврђивање присуства алкохола и психоактивних супстанци, као и снимање на јавним местима, представљају кључне инструменте у рукама саобраћајне полиције, али истовремено захтевају висок степен стручности, објективности и поштовања пропорционалности у њиховој примени.

Полицијска овлашћења у саобраћају представљају неодвојиви део ширег система безбедности и правде. Њихова законита, контролисана и етички одговорна примена гаранција је заштите грађана и поверења у институције државе. Зато је неопходно континуирано унапређивати законску регулативу, стручну обуку полицијских службеника и свест јавности о значају поштовања закона у саобраћају. Само у таквом правном и друштвеном оквиру могуће је изградити полицију која ће деловати као истински чувар безбедности, права и достојанства сваког појединца.

Република Србија је у последњим деценијама прошла кроз значајну реформу полицијског система. Од некадашњег репресивног и централистичког модела, полиција се развила у модерну, професионализовану и деполитизовану службу у служби грађана. Посебно је важан развој система контроле и одговорности — како интерне, тако и спољне — који осигурава законитост рада и јача поверење јавности. Кодекс полицијске етике и механизми дисциплинске и кривичне одговорности имају централну улогу у очувању интегритета полицијске службе, док стална стручна едукација и психолошка процена кадрова представљају темељ професионалног развоја.

Компаративна анализа европских модела показала је да, без обзира на институционалне разлике, све развијене полицијске организације почивају на заједничким вредностима — законитости, пропорционалности, јавном надзору и заштити људског достојанства. Немачки модел истиче федералну поделу надлежности и високу транспарентност; француски наглашава јасну хијерархију и надзор над технолошким средствима; скандинавски системи граде поверење и јавну контролу, док јужноевропски и источни системи показују постепену хармонизацију са европским правним оквиром. У том контексту, Србија дели многе изазове земаља у транзицији — потребу за јачањем демократске контроле, спречавањем злоупотреба и унапређењем транспарентности рада полиције.

Основне хипотезе овог истраживања заснивају се на полазишту да су полицијска овлашћења у области контроле саобраћаја нужан и легитиман инструмент државне власти, али да њихова ефикасност и легитимитет зависе искључиво од начина и услова примене. Полицијска овлашћења представљају средство остваривања јавног интереса, али истовремено и потенцијални ризик за нарушавање индивидуалних права ако се не примењују у оквиру законских граница и уз пуно поштовање етичких стандарда. Стога је кључна хипотеза овог рада да између правне уређености, транспарентности и ефикасности полицијског деловања постоји директна и позитивна корелација: што је правни оквир прецизнији, механизми контроле јачи, а полицијски службеници боље обучени, то је степен безбедности у саобраћају већи и поверење јавности у институције стабилније.

Потврда ове хипотезе произилази из анализе важећих прописа Републике Србије, компаративног прегледа европских модела и уочавања сличних принципа који обједињују све савремене полицијске системе. Уочено је да управо уравнотежена примена овлашћења, која почива на законитости и сразмерности, представља темељ

ефикасне полицијске праксе. Истраживање је показало да се прекомерна или неуједначена примена полицијских мера у саобраћају одражава негативно не само на људска права, већ и на перцепцију легитимитета полиције у јавности. Са друге стране, доследно поштовање процедура, професионална комуникација са грађанима и транспарентност у раду јачају институционални интегритет и унапређују безбедносну културу.

Посебна пажња посвећена је вези између степена едукације полицијских службеника, доступности техничких и технолошких средстава, и резултата у контроли саобраћаја. Хипотеза о неопходности сталне стручне обуке и дигитализације рада потврђена је компаративним увидом у праксе држава чланица Европске уније, у којима се примена савремених технолошких решења показала као ефикасан начин за унапређење контроле и елиминисање дискреционих злоупотреба. Тиме је потврђено да је модернизација полицијског система уско повезана са јачањем владавине права и заштитом основних слобода.

У целини посматрано, постављене хипотезе овог рада показале су се као утемељене. Полицијска овлашћења у контроли саобраћаја представљају нужан инструмент безбедности, али њихова оправданост и друштвена прихваћеност постоје само онда када су заснована на законитости, пропорционалности и транспарентности. Ефикасна и правично организована полицијска служба, која поступа у складу са етичким стандардима и у партнерству са грађанима, није само гарант реда и сигурности, већ и један од најзначајнијих показатеља зрелости правне државе.

Закључно, може се констатовати да правни режим полиције у Републици Србији представља уравнотежен систем који у значајној мери почива на европским начелима полицијског поступања, али да је његова пуна афирмација условљена доследном применом закона и сталним јачањем институционалне културе одговорности. Перспективе даљег развоја огледају се у наставку професионализације, дигитализацији рада, јачању надзорних механизма и унапређењу партнерства са грађанима. Само полиција која делује у складу са законом, етиком и јавним интересом може бити истински гарант безбедности, правде и владавине права у демократском друштву.

САЖЕТАК

Овај мастер рад бави се анализом правног режима и практичне примене полицијских овлашћења у области контроле саобраћаја на путевима у Републици Србији. Полазиште истраживања представља схватање да су полицијска овлашћења легитиман инструмент државне власти који, када се примењује у складу са законом, етичким принципима и европским стандардима, доприноси унапређењу безбедности саобраћаја, заштити живота и имовине грађана и јачању поверења у институције јавне власти. Истовремено, рад указује на ризике неправилне, прекомерне или неуједначене примене овлашћења, који могу довести до нарушавања људских права и смањења легитимитета полицијског поступања.

Циљ рада је био да се утврди степен усклађености домаћег правног система са европским стандардима у области полицијског поступања, да се анализирају основни облици полицијских овлашћења у контроли саобраћаја и да се идентификују кључни изазови и перспективе њиховог унапређења. Методолошки, рад је заснован на анализи нормативног оквира, компаративном прегледу полицијских система изабраних европских држава (Немачке, Француске, Холандије, Шведске, Данске, Финске, Италије, Шпаније, Пољске и Мађарске), као и на критичкој интерпретацији стручне и научне литературе.

Резултати истраживања показују да правни систем Србије у значајној мери почива на европским принципима законитости, пропорционалности и заштите људских права, али да у пракси постоје изазови у области етичке културе, транспарентности и спољне контроле рада полиције. Посебан значај имају потреба за континуираном едукацијом службеника, дигитализацијом система контроле саобраћаја и јачањем институционалних механизма одговорности. Рад закључује да је пуна професионализација и модернизација полицијског система предуслов за успостављање равнотеже између ефикасне заштите јавног интереса и поштовања индивидуалних права грађана.

Кључне речи: полицијска овлашћења, контрола саобраћаја, правни режим, законитост, пропорционалност, људска права, транспарентност, професионализација, европски стандарди

POLICE POWERS IN TRAFFIC CONTROL ON ROADS IN THE REPUBLIC OF SERBIA

This master's thesis analyzes the legal framework and practical implementation of police powers in the field of road traffic control in the Republic of Serbia. The research is based on the understanding that police powers represent a legitimate instrument of state authority which, when exercised in accordance with the law, ethical principles, and European standards, contribute to improving road safety, protecting the lives and property of citizens, and strengthening public trust in state institutions. At the same time, the thesis highlights the risks of improper, excessive, or inconsistent use of police powers, which may lead to the violation of human rights and the weakening of institutional legitimacy.

The primary aim of the thesis is to determine the level of alignment of the domestic legal system with European standards in the area of police conduct, to analyze the fundamental forms of police powers in traffic control, and to identify key challenges and perspectives for their improvement. Methodologically, the study is based on a comprehensive analysis of the normative framework, a comparative overview of police systems in selected European countries (Germany, France, the Netherlands, Sweden, Denmark, Finland, Italy, Spain, Poland, and Hungary), as well as a critical interpretation of professional and academic literature.

The results of the research indicate that the legal system of Serbia is largely grounded in the European principles of legality, proportionality, and the protection of human rights, yet practical challenges remain in the areas of ethical culture, transparency, and external oversight of police activities. Special emphasis is placed on the need for continuous professional education of police officers, digitalization of traffic control systems, and the strengthening of institutional accountability mechanisms. The thesis concludes that full professionalization and modernization of the police system are essential prerequisites for achieving a balance between the effective protection of public interests and the respect for individual rights and freedoms.

Keywords: police powers, traffic control, legal framework, legality, proportionality, human rights, transparency, professionalization, European standards

ЛИТЕРАТУРА

- 1) Б.Милосављевић, *Наука о полицији*, Полицијска академија, Београд, 1997.
- 2) Б. Симић, Ж. Никач, Развој полицијске организације од традиционалне ка савременој у функцији сузбијања криминалитета, *НБП: Наука– безбедност– полиција*, Вол. 14, бр. 3, Београд, 2010.
- 3) Д. Стевандић, Полицијско овлашћење: прилог теоријскоправном одређењу појма, *Безбедност*, 2/2022, стр. 119-144.
- 4) Д. Васиљевић, *Законитост управе и дискрециона оцена*. Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2012.
- 5) Ђ. Амановић, Теоријски основ употребе силе и ватреног оружја, *Безбедност*, Министарство унутрашњих послова, Београд, 2003.
- 6) Ж. Никач Жељко, Полиција у заједници, Криминалистичко- полицијска академија, Београд, 2010.
- 7) Ж. Никач, *Концепт полиције у заједници и почетна искуства у Србији*, Београд, 2012, стр. 38.
- 8) З. Кесић, Полицијска бруталност и тортура, Криминалистичко-полицијска академија – Журнал за криминалистику и право 3. Београд, 2018.
- 9) К. Липовац, Д. Јовановић, М. Вујанић, *Основе безбедности саобраћаја*, Београд, 2014.
- 10) К. Липовац, М. Нешић и др., *Полицијска обрада саобраћајних незгода, обезбеђење лица места саобраћајних незгода и вршење увиђаја*, приручник, Београд, 2007.
- 11) М. Божовић, Међународни стандарди полицијског поступања и примене полицијских овлашћења у Републици Србији. *Безбедност*, 2012, 54(3): 355-349.
- 12) Р. Маслеша, Полиција и друштво, Универзитет у Приштини – Факултет криминалистичких наука, Приштина, 2008.
- 13) С. Вуковић, Принципи законитости и легитимности у поступању полиције у превенцији криминалитета. *Безбедност*, 2009, 51(1-2): 179-192.
- 14) С. Милетић, *Полицијско право*, Правни факултет, Београд, 2003.
- 15) С. Милетић, С. Југовић, *Право унутрашњих послова*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2009.
- 16) С. Милетић, С. Југовић, *Право унутрашњих послова*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2012.
- 17) С. Милетић, С. Југовић, *Право унутрашњих послова*, Београд, 2016, стр. 200-201.
- 18) М. Caparini, Controlling and Overseeing Intelligence Services in Democratic States in Democratic Control of Intelligence Services: Containing Rouge Elephants, Ashgate, University of Birmingham, 2007.
- 19) P. De Smet, Confidence is fine, control is better, Community of Interest on the Practice and Organisation of intelligence, Belgium, 2008.

- 20) A. Wills, Democratic and effective oversight of nacional security services, Council of Europe, 2015.
- 21) N. Norman, Human Rights Law as an intervention in Covert Surveillance od Communication – The Right to Private life and Communication in Large-Scale Surveillance, 2017.
- 22) T. Feltes, *Germany*. World Encyclopedia of Police Forces and Correctional Systems – second edition (ed. Georg Thomas Kurian), Detroit – New York, 2006.

Формалноправни извори

- 23) Устав Републике Србије (Службени гласник Републике Србије бр. 98/2016)
- 24) Закон о полицији, Службени гласник Републике Србије, бр. 6/2016, 24/2018 и 87/2018.
- 25) Закон о безбедности саобраћаја на путевима, Службени гласник РС, бр.53/10, 101/11, 9/016.
- 26) Закон о прекршајима, Службени гласник РС, бр.65/013, 13/016, 98/016.
- 27) Правилник о полицијским овлашћењима, Службени гласник РС, бр. 41/2019 и 93/2022

Интернет извори:

- 28) https://www.paragraf.rs/propisi/pravilnik_o_nacinu_vrsenja_kontrole_i_neposrednog_regulisanja_saobracaja_na putevima_i_vodjenju_obaveznih_evidencija.html
- 29) <https://www.mup.gov.rs/wps/portal/sr/direkcija-policije/>
- 30) https://autoskolastop.rs/eKnjigaPosebneMere_i_Ovlas%CC%8C%CC%81enje.pdf
- 31) <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1984/60/contents>
- 32) <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/Geo4/10/44/contents>
- 33) <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1988/52/contents>
- 34) <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1988/52/section/6>
- 35) https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/internal-security/law-enforcement-cooperation/operational-law-enforcement-cooperation_en?utm_source=chatgpt.com

БИОГРАФИЈА АУТОРА

Александра Стошић рођена је 13. маја 1997. године у Крушевцу. Завршила је Економско-трговинску школу у Крушевцу, након чега је уписала и успешно завршила Правни факултет. Током студија развила је интересовање за област управног права, регулативе и административних процедура.

Професионалну каријеру започела је у сектору регистрације моторних возила, где тренутно ради на пословима правника. У оквиру свог ангажмана бави се правном документацијом, тумачењем прописа и применом релевантних законских оквира.

Своје даље академско усавршавање наставља на мастер студијама, са циљем продубљивања знања у области права и унапређења стручних компетенција.

**ИЗЈАВА О ИСТОВЕТНОСТИ
ШТАМПАНОГ И ЕЛЕКТРОНСКОГ ОБЛИКА МАСТЕР РАДА**

Име и презиме аутора мастер рада: Стошић Александра

Наслов мастер рада: Полицијска овлашћења у контроли саобраћаја на путевима у
Републици Србији

Ментор: Проф. Др Милош Прица

Изјављујем да је електронски облик мастер рада у pdf формату истоветан штампаном облику, који сам предао/ла Правном факултету Универзитета у Нишу.

У Нишу, _____

Потпис аутора

ИЗЈАВА О АУТОРСТВУ И ОДОБРАВАЊУ ОБЈАВЉИВАЊА МАСТЕР РАДА

Изјављујем да је мастер рад, под насловом Полицијска овлашћења у контроли саобраћаја на путевима у Републици Србији

пријављен и одбрањен на Правном факултету Универзитета у Нишу:

- резултат сопственог истраживачког рада;
- да овај мастер рад у целини, нити у деловима, нисам пријављивао/ла на другим факултетима, нити универзитетима;
- да нисам повредио/ла ауторска права, нити злоупотребио/ла интелектуалну својину других лица.

Дозвољавам да се овај мастер рад чува у библиотеци и објави на сајту Правног факултета Универзитета у Нишу, са подацима о датуму одбране и комисији пред којом је рад брањен.

Аутор мастер рада: Стошић Александра

У Нишу, _____

Потпис аутора
